БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

ШЫН

1925 чылда үндезилеттинген

1963 ч. ИЮНЬ 2 ВОСКРЕСЕНЬЕ № 130 (5534).

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

Өртээ 2 көп.

Бүгү тараа культураларының чайгы ажаалгазын организастыг чорудаал!

Ак-Довурактың онза чугула тудуундан медээлер

Комсомолчу тудугнуң штавы дыңнадып тур

АК-ДОВУРАКТЫҢ ДАГ-ДҮГҮ КОМБИНАДЫНЫҢ БИРГИ ЭЭЛЧЕЭН АЖЫГЛАЛГА КИИРЕРИНГЕ ЧЕДИР ИЮНЬ 2-ДЕ 121 ХОНУК АРТКАН. Үлетпүр болгаш тудуг ажылдакчыларының Бүгү-россий чөвүлел хуралының ажылының түннелдерин чугаалажып көөр талазыбиле ниити хуралдар ам бүгү тудуг шөлдеринде эртип турар. Бригадаларга болгаш участоктарга күш-ажылдың организациязын экижидер, материалдар-биле хандырар, ажылчыннарның амыдыралын экижидер талазы-биле хөй санныг саналдарны ол хуралдарга киирип турар.

Аныяктарның ортузунда күш-ажылчы көдүрлүүшкүн өзүп турар. Бүдүрүлгениң мурнакчылары—ооолдар, кыстар алдарлыг Ленинчи комсомолдуң хүрээлениңге кирип турар. Чоокта чаа Ак-Довурактың ВЛКСМ комитеди комсомолга 20 аныяк тудугжуларны хүлээп алган. Оларның аразында: бетонщиктер Владимир Кондратьев биле Анатолий Белов, табельщик Неля Булдакова, дашчы Владимир Монгуш болгаш өскелер-даа бар. Тудугнуң аныяктары бүгү ажыл-херектери-биле даг-дүгү болбаазырадыр фабриканы хуусаазында—сентябрь 30-де ажыглалга киирер деп чаңгыс аай лозуң-биле демисежип турар.

Ындыг турбуже, ажылдарның темпилерин саададып турар четпестер тудугда ам-даа хөй. Чоокта чаа «Комсомолчу прожекторнуң» штавы «Сигналдың» ээлчеглиг номерин үндүрген болгаш ында бирги үлетпүр участогунуң удуртукчуларын шүгүмчүлеп, материалдарны кадагалаар болгаш ажыглаар, девискээрниң богун арыглап, аштаар талазы-биле корум-чурумну тургузарынга ол участоктуң начальниги эш Даниленконуң шүшпен чоруун айыткан. Бо болза «Сигналдың» үш удаа бижээн сагындырыы-дыр, ындыг болза-даа боттуг хемчеглер ам дээрезинде алдынмайн турар. «Тыва даг-дүгү» тудугнуң удуртулгазы (начальниги эш Внуков), партком (секретары эш Коганков) бирги үлетпүр участогунуң удуртукчуларынга дээштиг салдарны чедирери күзенчиг. Тудуг материалдарын чөп эвес ажыглаар чорук каражага чедирип турар, а овааланы берген чыткылаар бок үүлдер тудугжуларның-даа база монтажниктериин-даа ажылдаарынга шаптыктап турар. Ам тудугда ээлчег бүрүзү, шак бүрүзү үнелиг. Ынчаарга даг-дүгү казып тывар карьерде бүгү ажылдарны ам безин калбарты берген.

Апрельдиң ортан үезинден эгелээш ында «Э-1251» деп экскаватор ажылдап кирипкен. Чаза тевискен соонда үлдүрээн довурактың аразындан ол экскаватор узуну 135 метр черден руданы чаңгыс угда чыып ап турар. Ол рудада даг-дүгү 40 хуудан эвээш эвес болуп турар. Анаа 100 кижи ажылдаар. Экскаваторну дуржулгалыг машинистер Николай Дресвянников биле Алексей Бельтиков башкарып турар.

Казып алдынган руданы чадагай складта чыып турар, оортан транспортөр дамчыштыр ону фабрикаже шуудар. Ам бо үеде руданың ында чыгдынган курлавыры 140 муң кубометр болуп турар.

Бедик сорттуг даг-дүгүн алырынга негеттинер түр тургузулганы рудниктиң баарында эптеп тургузуп турар. Тонна-тонна баштайгы даг-дүгүн июнь айның эгезинде алырын төлевилеп турар.

Комбинатты ажыглалга киирер үезинге чедир чиг-эг баазазы белен турзун дээш, бо бүгүнү баш бурунгаар кылып турар. Ам ажыл-херек силерден хамааржыр, эштер тудугжулар!

Баштайгы экзамен

Школа дугайында Хөөйлуну хүлээп алганының дөртү өередилге чылы доозуп турар. Доозарының күрүне экзаменнери дүүн, июнь 1-де эгелээн. Школаның амыдырал-биле харылзаазының быжыгып турарының тода херечизи — 11-ги классчылар бышкан билигниң аттестады-биле кады янзы-бүрү мергежилдиң шынзылгаларын алыры болур. Ол ышкаш 8-ки классчылар бо чылын экзаменни бир-ле дугаар дужаарлар.

Кызылдың № 2 школазы ол хүн байырлал шинчи кирген турган. Экзаменнер эрттирер класстарны шагдала белетиэзин, чечектер-биле каастаан. Экзамен эгелээринге чедир кашла минута артканда ак-ак фартуктарлыг, школа формалыг ооолдар, кыстар байырлалдыг шугум чыскаалынга турупкан. Экзамен комиссиязының даргазы, школа директору С. М. Ортун-оол 11-ги болгаш 8-ки классчыларга баштайгы экзаменни дужаарын таварыштыр байыр чедирбишаан, оларга чедишкиннерни күүзүн.

Медээ эдипкен. Четтикпейн манап турган өереникчилер олуттарын ээлептилер.

Башны А. К. Конгарова темаларны бээрге, олар өереникчилерге эки таныш болгаш оларның кайызын-даа ам дораан-на бижип кириптеринге белен дээрзин уругларның өөрүшкүлүг арын-шырайы өөглеп турду. Оларның аразында бо өередилге чылында чүгле кончуг эки өөренип келген өереникчилер Зоя Байыр, Монгуш Калдар-оол дээш өскелер-даа бар.

Б. ДИРЧИН.

ЧУРУКТА: Кызылдың бүдүрүлгесөредилгелиг № 2 школазының 11-ги классчыларының орус литературага сочинение бижип олурары.

Фото В. ЛУТКОВТУУ.

Каа-Хем районнуң „Тиилелге“ колхозунуң даргазы эш ЗАЙЦЕВКЕ Партия эге организациязының секретары эш ГЛАЗЫРИНГЕ

Тарылганы чедишкинниг доозуп, маёвка эрттиргени-биле «Тиилелге» колхозтуң ор, херээжен колхозчуларынга СЭКП Тыва обкому, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиуму болгаш Министрлер Чөвүлели байыр чедирип тур. «Тиилелге» колхоз кедээ ажылагыйның өске-даа ажылдарын чедишкинниг күүседир, күрүне-биле санажыр, ооң-биле коммунизмни тиилелгелиг тургузуп турар бистиң Төрээн чуртувусту быжыглаарының херээнге бодунуң күш-ажылчы үлүүн киирер деп бүзүреп тур бис.

СЭКП-НИҢ ТЫВА ОБКОМУ. ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУ. ТЫВА АССР-НИҢ МИНИСТРЛЕР ЧӨВҮЛЕЛИ.

УЛУГ-ХЕМНИҢ МЕХАНИЗАТОРЛАРЫ

ЭЙЛИГ-ХЕМ. (Телефон-биле). Улуг-Хем районда «Күш-ажылдың хостуу» кедээ ажыл-агый артелиниң Эйлиг-Хем участогунда Владимир Дакыр-оолга удуртқан механизаторлар звенозу бо чылгы тарылга планын май 28-те бүрүн доозкан. Бо звенонуң механизаторлары ниитизи-биле 722 га черге тарылга чорудар планын бүрүн күүседипкен. Аңаа бо чазын «ДТ-54» деп ийи трактор агрегады, бир «Беларусь» ажылдап турган. Бүгү тарыттынган культураларның иштинде 170 га чинге-тараа, 100 га кызыл-тас болгаш 50 га сула эки шынарлыг чаштыртынган.

Бо участок болза ол ажыл-агыйның мал ажылдыг адыры болур. Ынчангаш аңаа бо часкы тарылганың үезинде мал чеми культураларны база-ла колдап тарааны таварылга эвес. Мал чеминге үнелиг культура — кукурузаны мында 170 ганы тараан, ол ышкаш 30 га ногаан суланы мал одарларынга чоок чер—Төстеекте чаштырган.

Часкы хову ажылдарынга «ДТ-54» тракторнуң башкарыкчызы Кыргыс Сендил-оол, «Беларусь» тракторнуң башкарыкчызы Күшкүл-оол Намчылак олар ээлчег нормазын үргүлчү 150—200 хуу чедир күүседип, шалып ажылдаанар.

АРЫСКАН. (Телефон-биле). «УТКА 25 чылы» совхозтуң бо салбыры тарылга планын чедишкиниг доозуп, барык шупту культуралар аайы-биле оларны ажыр күүседкен. Кол культура болур кызыл-тасты 650 га черге чаштырар планныг тургаш, 652 га кылдыр чаштырган, а арбай ында 700 га черде тарыттынган, кукурузаны—227 га черге тарып олурткан.

Бо салбырның мурнакчы механизаторларының аразында совхозтуң хоочун механизаторларының бирээзи Түлүш Сүрүн «ДТ-54» трактору-биле ээлчегде 35 га черни чаштырар нормазын 50 га чедирип, ээлчег нормазын үргүлчү 130—150 хуу чедирип келген. Аныяк механизатор Чашоол Кызыл-оол база-ла ындыг маркалыг трактор-биле чер андырылгазынга хүн нормазын үргүлчү ажыр күүседип турар. Арыскан салбырның кукурузачы механизатору Норбу Калдар-оол хүнде 8 га нормазын 15—16 га чедирип тургаш, ол культураны эки шынарлыг тарып доозкан.

Совхозтуң Арыскан салбырының механизаторлары бо хүннерде чайгы чер андырылгазынче массалыы-биле кирипкеннер.

Часкы хову ажылдарының хүн демдеглели

Частың өөлгү айы май төнген. Ооң өөлгү беш хонуун республиканың чамдык ажыл-агыйларының механизаторлары болгаш хову ажылдакчылары күш-ажылчы чаа-чаа чедишкиннер-биле демдеглээн. Тыванның тараалаң чери — Таңды районнуң тараажылары чеди чылдың бешки чылының бедик дүжүү дээш демиселге кайгамчык эки тиилелгени чедип алганнар. Таңдычылар дыка кыска хуусаа иштинде чазын тарыыр культураларын 122 муң ажыг гектарга тарып, онаалдазын 101 хуу күүсеткеш, улуг ажылды кылган. Ол херекке кур черлиг «Тиилелге» совхозтуң чер ажылдакчылары (директору эш Алымов, партком секретары эш Дамдың, ажылчын комитединиң даргазы эш Аракчаа) улуг салыышынны киирген.

Узамдыкан болгаш кавыскалыг частың бергелерин ажып эртпишаан, он-он механизаторлар бүдүрер ажылдың нормаларын үргүлчү ажыр күүседип келген. Хову ажылдарының темпизин дүргедедиринге болгаш оларның хуусаларын кызырарынга күш-ажылды шын организастааны база техниканы бүдүрүкчүлүг ажыглааны эки салдарлыг болган.

Бо бүгү болза «Тиилелге» совхоз эрткен чыл-биле деңнәзгә оон он хонук бурунгаар чүгле тараа культуралары-биле 25 муң 500 гектар черни тарыыр арганы берген.

Районнуң ажыл-агыйларынга бо чылын черни сайзырадып кылырда каттышкан агрегаттарны ажыглаан чорук тарылганы дүрген чорударынга дөгүмчелиг болуп, ол эрткен чылдардан онзагай үүл болган.

Тараа культураларының тарылгазын июнь 1-ге чедир бүрүн доозар, кукуруза болгаш картофель тарып олуртурун күштелдирер арга биске турган. Ындыг болза-даа Тес-Хем, Улуг-Хем болгаш Чөөн-Хемчик районнарның ажыл-агыйлары майның өөлгү беш хонуунда хамык районнарның кудуруунга өөртүүп чоруп келген. Чижээ, чөөн-хемчикчилер өөлгү үш хонук иштинде арткан 630 гектар тараа культураларын тарып чадап каан. Тарылга планын күүседиринге Улуг-Хемниң чер ажылдакчылары 4.724 гектар болгаш Тес-Хемниң — 97 гектар тарааны тарыыры негеттинип турар.

Ындыг хожудаашкын колхозтарга болгаш совхозтарга тараа культураларын тарыырының планын 99,5 хуу күүседиринге чедирген. Ол чорук республикага ам-даа 1.361 гектар тарааны тарыырын негеп турар.

Республиканың ажыл-агыйларынга өөлгү хүннерде кукуруза тарыырының темпизи кескүү-биле бедээн. Ону 42 муң 200 гектарга тарыыр планныг турда, ам 33 муң 730 гектар шөлде тарыттынган, ийикпе азы планның 79,9 хуузу болуп турар. Республикада эң-не куду каргүзүглүг Өвүр, Тес-Хем, Барыын-Хемчик болгаш Чөөн-Хемчик районнарның ажыл-агыйлары ол культураны тарыыр талазы-биле хожудап турарын бөгүн база катап демдеглээр апаардыр.

Тыванның колхозтары болгаш совхозтары картофель тарып олуртулгазын оожум чорудуп турар. Июнь 1-ге чедир ону тарыырының планы чүгле 73,8 хуу күүсеттинген. Дыка хөй районнарның удуртукчулары ажылдың чавыс темпизин үрезин четпезинде деп тайылбырлап турар. Ындыг болза-даа ол чорук барымдаа чок чылдагааннар болгаш СЭКП ТК-ның база ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң картофель бүдүрерин болгаш белетиэзин өөвүдедир дугайында Кыйгырыынга практиктиг ажыл-херек-биле харыылаар күзел чок чорукту көргүзүп турар. Чамдык совхозтарның директорлары болгаш колхозтарның даргалары-даа чондан картофель үрезинин дүрген садып алыр хемчег албайн турар.

Мындыг чижектер безин бар. «Межегей» совхозтуң 6 дугаар бригадазында элээн хөй үрезин бар. Ындыг болза-даа ажылдаар кижилер чедишпезинден 4 чаштырылга агрегады 3 хүн анаа турган. Ол дугайы ажылагыйның удуртукчуларынга билдиңгир турбуже, олче немелде ажылчыннар чорудар талазы-биле эргежон чугула хемчег алдынмаан.

Ол үнелиг культураны тарып олуртурунуң күрүне планын колхоз болгаш совхоз бүрүзү ыяавыла күүсеткен турар база ол дугайында кандыгдаа агарттыр барымдаалар турбас ужурлуг дээрзин партия комитеттериниң секретарылары эштер Ондар, Кызыл-оол, Машпаадай, Чакар, Бойду болгаш өскелерге-даа база катап сагындырып тур бис.

Ногаалар олуртурунуң темпизи база аажок куду болуп турарын бистиң эрткен хүн демдеглевисне айыткан болгай. Июньнуң 1-ге чедир чүгле 154 гектар ногаалар тарыттынган. Ынчаарга тес-хемчилер, өөрүжүлер болгаш Тожу районнуң ажыл-ишчилери чаңгыс-даа гектар ногаалар тарываан. Ол районнарның болгаш ажыл-агыйларның удуртукчулары ногааларны коммазында колхозтардан болгаш совхозтардан садып алырынга идеген турар чадавастар. Ындыг практикадан адырлыр херек.

«Межегей» совхоз (директору эш Пащенко, кол агроном эш Лысан) республика төвүнүң ниитиниң чемненилге бүдүрүлелеринге болгаш ажылчы чоннарынга ногаалар бээр кол чер болуп турар. Ында морковь, столовая свёклазы, согуна шагда-ла тарыттынган, ынчалза-даа оларның суггарылгазын чорутпайн турар. Чылдагааны болза кол суггарылга бугазы ажылдавайн турар, ынчаарга совхозтуң удуртукчулары ону суг ажыл-агый эргелелиниң ажылдакчылары кажан-на эде ылып бээрин манап турарында болур. Ол дугайы эргелелдиң начальниги эш Петенёвка билдиңгир болза-даа ол межегейнилерни чүгле аазаашкыннары-биле тоттуруп турар. Совхозтуң негелдезин ындыг янзылыг өөр чорук кембуруунге чоонщулап турар-дыр, эш Петенев. Кол суггарылга бугазын дүрген ажыглалга киирер талазыбиле совхозка дуза көргүзер деп бодап турар силер бе?

Тыванның тараажылары! Чеди чылдың бешки чылында дүжүт дээш тулчуушкуннуң баштайгы үе-чадазы колдаунда силерниң ачы-хавыяңарбиле доозулган. Сорулга болза, тарылгаларны чер болганга ажаарын болгаш оларны суггарарын организастаарында болур. Чүгле ынчан ам бедик дүжүт алдынар, 1963 чылдың хүлээлгелери чедишкиниг күүсеттинер.

Түңнели багай эвес

Тес-Хем районнуң Ленин аттыг колхозунуң № 1 бот-оруула-чарылгалыг хойжу бригадазының хойжуу Соян Шимээ 467 хойнуң 468 хураганын менди камгалап алган. Хой бүрүзүндей 2 килограммдан эвээш эвес дүктү кыргып алырын хойжу хүлээнген.

БИСТИҢ УЛУГ ТӨРЭЭН ЧУРТУВУСТА

Эштер Фидель Кастро Рус болгаш Никита Сергеевич Хрущев Тбилисиже чорупкан

СОЧИ. (СЭТА). Социалистиг революцияның чаңгыс аай партиязының Национал удуртулгазының Бирги секретары, Куба Республиканың революстуг чазааның Премьер-Министри Фидель Кастро Рус болгаш СЭКП ТК-ның Бирги секретары, Совет Эвилелиниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. С. Хрущев олар Сочиниң районунда дыштанып турган черинден Грузияның найысылалы — Тбилиси хоорайже чорупканнар.

Эш Фидел Кастро Рус бодунуң дыштанылгазын уламчылавышаан, бо хүннерде совет Грузияның болгаш Кавказтың өске-даа черлериниң солун үүлдери-биле таныжар бодап турар.

Англи парламентарийлер Москвада

МОСКВА. (СЭТА). ССРЭ-ниң парламент бөлүүнүң чалааның ёзугаар англи-совет парламент бөлүүнүң төлээлери майның 31-де Москвада чедип келген. Ол бөлүктүң даргазы, Великобританияның парламентизинин кежигүнү дээрги Сирил Осборн ол төлээлерни баштап чоруур.

Совет Эвилелинге бис элээн каш өйү келген айтырыгларны чугаалажып көрүп, англи-совет садыглажыышкынны улам ыцай алгыдарының аргаларын илередир бис деп, совет журналистерге С. Осборн медеглээн. Ол айтырыгларны чедишкиннии-биле шиитпирлээр чорук Англия биле Совет Эвилелиниң аразына бот-боттарын улуу-биле билчир апаарынга, бүгү делегейге тайбыны быжыглаарынга чедирер дээрзин ол база демдеглээн.

«Бо хире төлөөлелгелиг парламент төлээлери Совет Эвилелинге бир-ле дугаар кээп турары бо чүве» деп С. Осборн чугаалаан. Оон боду ССРЭ-ге ам чедиги катап кээп турар. «Келген санында-ла силериниң чуртунар менээ улам эки болуп турардыр» деп, төлээлериниң баштыңы чугаалаан.

АЖЫЛ ЧЫЛЗЫРЫ ДЭЭШ — ХАРЫЫСАЛГАЖЕ

СЭКП ТК-ның РСФСР талазы-биле Бюрозунуң болгаш РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Партия-күрүне контролюнуң комитединде

Хамаазты И. З. Лобанова ооң бодунга тылсып каан күрүне пенсиязын ийи ажыг ай иштинде ап чадаан. СЭКП ТК-ның РСФСР талазы-биле Бюрозунуң болгаш РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Партия-күрүне контролюнуң комитеди ол эң харыысалга чок барымдааны истеп, хынаан.

Москва областың Орехово-Зуево райкүүскомунуң социал-хандырылга килдизиниң Ногинде салбырының ажылдакчылары И. З. Лобанованың билдириишкинин дужүметсиг ёзу-биле көрген дээрзи илерээн. Ол салбырда пенсия талазы-биле чамдык херектерни чорудуп бээрин 20—25 хонукта саададып турганы база тодараан. Социал-хандырылга килдизиниң эргелекчизиниң оралакчызы А. И. Васюкевич ажыл чылзыр чорукту маажым көрүп олурар, бодунуң чагыргазында турар кижилерге чогуур негелдени салбас турган. Пенсия ап турар И. З. Лобанованың билдириишкинин хынап көөр деп даалганы Ногин хоорайның партия-күрүне контроль комитединиң даргазы эш Ушаков база кыры-биле көрген. Пенсия херектерин чорударынга болуп турган ажыл чылзыр чоруктарны эш Ушаков партийжи ёзу-биле көрүп шиитпирлевээн.

СЭКП ТК-ның РСФСР талазы-биле Бюрозунуң болгаш РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Партия-күрүне контролюнуң комитеди болза ол херекти кыры-биле дужүметсиг көрүп, ажыл чылзыр чорукту болдурганы дээш, А. И. Васюковичиниң дөңгуткан.

Ажылчы чоннар депутаттарының Орехово-Зуево район Совединиң күүскомунуң даргазы В. Е. Мулинге болгаш ажылчы чоннар депутаттарының Москва область (кедээ) Совединиң күүскомунуң социал-хандырылга килдизиниң эргелекчизи А. П. Щеголевке райсобестиң Ногинде салбырының ажылын контрольдаар чорукту күштелдиреринде дааскан. Райоң Совединиң килдистериниң ажылынга ындыг четпес фактыларның турары канчап-даа болбас дээрзин комитет эш Мулинге сагындырган.

Пенсия алыкчызы Лобанованың билдириишкинин хынап көөр талазыбиле ооң түгле ёзу барымдаалап эрте берген чоруунче Ногин хоорайның партия-күрүне контроль комитединиң даргазы В. С. Ушаковтуң кичээнгейин угландырган.

(СЭТА).

Светличныйның аргазы-биле

Пенза область. «Беднодемьяновский» совхозта аныяк механизаторларның комсомолчу Владимир Данилов баштаан звенозу эрткен чылын кукурузаның болгаш бобыларның бедик дүжүдүн алган.

Алды кижиден тургустунган ооң звенозу бо чылын кукурузаны 310, бобыларны болгаш чочак-тарааны 280 болгаш чигир свёклазын 75 гектар черге ажаап өстүрер. Механизаторлар ол бүгү культураларны Светличныйның аргазы-биле — хол-биле кылыр ажыл чокка өстүрер деп шиитпирлээннер. Кукурузачыларның бүгү-ле үүлдери белен.

Чурукта: звено удуртукчузу В. Данилов (солагай талазында) болгаш ооң звенозунуң кежигүнү тракторист В. Новожилов.

СЭТА-ның фотохрониказы.

Дугуржулгаларны шыңгыызы-биле удуртулга болдурар

Женева чөвүлел хуралының даргаларының Лаос талазы-биле делегей комиссиязының даргазынга чорудар бижиктиң совет төлевилелин Великобританияның Москвада элчини дээргги Тревельянга майның 28-те ССРЭ-ниң даштыкы херектер министерствозу тудускан. Индияның, Канаданың болгаш Польшаның төлээлекчилери кирип турар комиссияның ажылының чаңгыс аай болгаш чөпшээрежилгелиг болурунуң принцивин үреп турарының дугайын ол төлевилелде чугаалап турар.

Комиссияда Индияның болгаш Канаданың төлээлекчилери комиссияның үшкү кежигүнүнүң санал-оналын тоон көрбейн, чугула ужур-дузалыг айтырыгларны аңаа-ла бөдүүн хөй нуруузунуң аргазы-биле шиитпирлээрни оралдажып турарлар дээр дугайын Лаоста хайгаарал болгаш контроль талазы-биле делегей комиссиязында Польша Улус Республиканың төлээлериниң баштыңы Женева чөвүлел хуралының ийи даргаларынга дыңнаткан деп чүвени чагааның совет төлевилелинде дыңнадып турар. Ындыг чорук ылаңгыя ийи даргаларга ээлчеглиг илеткелди белеткеп турар үеде илерээн, чүл дээрге илеткел төлевилелинге польша төлээлериниң баштыңы бодунуң тускай саналын киирер арга чок болган.

Женева чөвүлел хуралының ийи даргаларының чорудар бижиниң совет төлевилелинде болза Лаос талазы-биле делегей комиссиязында тургустуна берген таарымча чок байдалды демдеглээш, Лаос талазы-биле женева дугуржулгаларында көрдүнген чаңгыс аай болурунуң болгаш чөпшээрежилгелиг кады ажылдаарының принциптеринге дүүштүр комиссия болгаш ооң бүгү кежигүннери ажылдаар боор дээрзинге идегелди илергейлеп турар.

(СЭТА).

СЭКП Төп Комитединиң Пленумунга уткуштур

Политиктиг ажылды күштелдирер

«Тыва даг-дүгү» комбинадының тудуг эргелелиниң, Кызыл-Мажалык АТК-зының болгаш Ак-Довурак — Абаза оруун тудуп турар 834 дугаар орук-тудуг эргелелиниң коммунистериниң каттышкан ажык хуралы болган. Аңаа үлетпүр болгаш тудуг ажылдакчыларының Бүгү-россий чөвүлел хуралының болгаш республиканың партия-ажыл-агый активиниң хуралының түүнелдерин чугаалашкан. Бо талазы-биле илеткелди «Тыва даг-дүгү» тудуг эргелелинде партком секретары эш В. Г. Каганков кылган.

Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың талазындан хүн бүрү сагыш салыышкынының ачызында «Тыва даг-дүгү» комбинат тудуу дуржулгалыг инженер-техниктиг ажылдакчылар-биле четчелеттинген болгаш бо үеним күчүлүг машинатехниказы-биле хандыртынган. Ажылчыннарның саны өзүп турар. Будурүлге планын хүн, ай, квартал бүрүзүнде доктаамал ажыр күүседип турар бригадалар болгаш тус-тус ажылчыннар көвүдээн. Борта Монгуш Кара-оолга, Михаил Сарыларга, М. Воронковка, В. Вишневскийге, М. Гореевке, А. Шабалинага удуртурган бригадалар болгаш оон-да өскелер хамааржыр дээрзин илеткелчи болгаш санал бергеннер демделээн.

Ындыг болза-даа «Тыва даг-дүгү» комбинадының тудуг эргелелиниң коллективи чеди чылдың дөрткү чылының өрткен дөрт айларында тудуг-монтаж ажылының планын күүсетпээн. Ылаңгыя бо чылдың үшкү кварталында ажыглалга дужаар ужурлуг даг-дүгү арыглаар фабрика болгаш бус-турбиналыг электростанциязының тудуу шыдажыр аргажок өөжүм чоруп турар. Бо тудугнуң ажылында четпестер хөй, ол дугайын республиканың үлетпүр, тудуг ажылдакчыларының партия-ажыл-агый активиниң чөвүлел хуралынга шынгыы шүүмүүлелге таварыштырганы чөптүг. Ажылдакчылар ортузунда масса-политиктиг ажыл кошкак тургустунган, партия эге организациялары, профвилелиниң комитеттери болгаш комсомол комитеттери сула ажылдап турарлар, а парткомнуң талазында негелде амдаа кошкак дээрзин эш Коганков илеткелинге эренгей чугаалары-биле кызыгаарлаттынгаш, будурүлге планының күүсеттинмейн турарының кол чылдагазы чогум чүден хамааржып турарыл, кымнар буруулгул дээрзин эки тодаратпаан.

Хуралга санал берген коммунистер болгаш активтер тудуг ажылында четпестерни илеретпишаан, кол кичээнгейни идеология ажылынче, бирги эзлчегде оон шиитпирлиг участогу партия пропагандазын партком ёзулуг холга ап, ону удуртуун күштелдиреринче угландырганнар.

Парткомнуң чанында лекторлар бөлүүнүң кежигүннери чыл эгелиннеден бээр ажылчыннар ортузунга эвээш лекция номчаан. Политиктиг ажылды үнелээрде, кылдынган хемчегленің санын, чеже кижи олурушканын эвес, а будурүлге планының херек кырында күүселдезин, күш-ажылдың будурүкчүлүүн бедиткенин, техниктиг депшилгеге чаа-чаа курлавырларны илередиринге болгаш мурнакчы дуржулганы нептередиринге оон ролюн болгаш чаа ниитилелдің моралының бедик принциптериниң ёзузунга ажылчы чонну кайы хире кижизидип турарын барымдаалап көөр деп партия айтып турар. Чаңгыс сөс-биле чугаалаарга, пропаганда үгле чырыдыышкын хевирлиг эвес, организакчы болур ужурлуг.

Парткомнуң талазындан пропаганда ажылын удуртуп турарының байдалын ап көөрге, эргижираан методтан ам-даа сөөртүнмүшаан болгаш партияның бо үедеги бедик негелделери-биле дүүшпес. Бо дугайында тодаргай чижек мындыг:

Тудуг-монтаж ажылының планы ай-айы-биле улаштыр күүсеттинмейн келген. Оон үндезин чылдагаанын бо улуг чугула тудугда полит-массалыг ажылдың байдалындан дилеп тывар херек.

Ажылчыннарның аразында, харындаа коммунистиг күш-ажыл бригадазы деп ат дээш демисежип турар чамдык бригадалар безин коллективтиг арагалаар, прогулдаар, аныяктарның иштинде ийи-чаңгыс кижилер хулиганнаар болгаш хөй-ниитиниң корум-чурумун үрээр чоруктар амдаа чайлаттынмаан. Күш-ажылдың будурүкчүлүү үгле 80 хуу күүсеттинген ийикпе азы бүгү ажылчыннарның барык 25 хуузу ажылдың үлүг-нормазын күүсетпейн турар. Ажыл-агыйга эз-харыысалга чок чоруктун уржуу-биле эрткен дөрт айларның дургузунда тудугга 640 мүң рубль түннүг карылга болдунган.

Ажылды үрей кылыр таварылгалар тудугнуң кайы-даа участоктарында болгаш бригадаларында уламчылавышаан. Тудуг материалдарын камналга чок чарыгдап, чашканнаар чорук тудуг эргелелинде болгаш комбинаттың дирекциязында барыкла чаңчыл болу берген.

Пропаганда ажылының янзы-бүрү байлак хевирлерин ажыглаарын, кижилерниң назы-харын, ажылының байдалын, эртем-билиин, национал болгаш өске-даа үүлдерин партком бо хүннерге чедир барымдаалавайн, таарыштыр тургуспайн турар. Тудугда ажылчыннарның барык-ла 80 хуузун аныяктар эзлеп турар. Ол хиреде оларның ортузунда кижизидилге ажылы кончуг кошкак тургустунган.

Күш-ажылды хүндүлээринин, ниитиниң өнчүзүн камныг көөрүнүн, бодунуң хүн бүрүдеги ажыл-чорудулгазының утка-шынарын медереп билириниң ёзузунга оларны кижизидери үгле партия ажылдакчызының эвес, а ажыл-агый удуртукчузу коммунист бүрүзүнүң үлөөлгези-дир.

Полит-кижизидилгелиг ажыл чорудар сорулга-биле аныяктарны ниити чуртталга бажыңнарын барымдаалап, өрткен чылын тудуг эргелелиниң, комбинат дирекциязының, бүдүрүлге комбинадының болгаш өске-даа тус-тус участоктар коллективтери шефке алганнар. Баштайгы үезинде ажыл багай эвес эгелээн-даа болза, сөөлүүредир ара соксаан болгаш эки эгелээшкин саазын кырында арткан. Ылаңгыя тудуг эргелели (эш Внуков), комбинаттың дирекциязы (эш Белявский) аныяктар ортузунга кижизидилге ажылы чорудары-биле алган аазаашкынын күүсетпээннер. Оода чадаарда аныяктар ортузунда чаңгыс катап политиктиг илеткел азы лекция безин кылбааны чөгенчиг-дир.

— Комсомол организацияларының талазындан эгелекчи санал үндүргеш, дилег кылырга, удуртукчу эштер детківес—деп, комсомол комитединиң секретары эш Шираевтиң шүүмүүлелин хуралдың киржикчилери ынчангаш чүүлдүгүүнүп деткээннер.

Черле ынчаш, улуг тудугнуң удуртукчулары эштер Внуков, Белявский кижилер-биле ажылдавас, лекция номчувас дээш үргүлү шүүгүмчүледип турарлар. Олар боттары удуртукчу коммунистер болганда шүүгүмчүлелден үүге түннел үндүрбестерил?

Боттарының идей-теоретиктиг билиинің деннелин бедидерин ораалдашпас, кижилер-биле хүн бүрүде сырый харылзаалыг ажылдавас ажыл-агый азы будурүлге удуртукчулары, ылаңгыя амгы үеде оларның боттарынга даандырган ажылхеректери канчап-даа чедиишкиниг күүседип шыдавас дээрзи билдингир.

Даг-дүгү арыглаар фабриканың баштайгы өзлчөөнин тудуун болгаш бус-турбиналыг электростанциязын чазактың доктааткан хуусаазында ажыглалга дужаары—ол дээрге Ак-Довуракты бүгү коммунистериниң, ажылчыннарының база инженер-техниктиг ажылдакчыларының хүндүлүг хүлөөлгези-дир. Ажылчыннар фабрика тудуунда бо хүннерде үш өзлчег-биле, дүн-хүн иштинде күүсеттинген ийикпе азы бүгү ажылчыннарының барык 25 хуузу ажылдың үлүг-нормазын күүсетпейн турар. Ажыл-агыйга эз-харыысалга чок чоруктун уржуу-биле эрткен дөрт айларның дургузунда тудугга 640 мүң рубль түннүг карылга болдунган.

Ажылды үрей кылыр таварылгалар тудугнуң кайы-даа участоктарында болгаш бригадаларында уламчылавышаан. Тудуг материалдарын камналга чок чарыгдап, чашканнаар чорук тудуг эргелелинде болгаш комбинаттың дирекциязында барыкла чаңчыл болу берген.

Пропаганда ажылының янзы-бүрү байлак хевирлерин ажыглаарын, кижилерниң назы-харын, ажылының байдалын, эртем-билиин, национал болгаш өске-даа үүлдерин партком бо хүннерге чедир барымдаалавайн, таарыштыр тургуспайн турар. Тудугда ажылчыннарның барык-ла 80 хуузун аныяктар эзлеп турар. Ол хиреде оларның ортузунда кижизидилге ажылы кончуг кошкак тургустунган.

Күш-ажылды хүндүлээринин, ниитиниң өнчүзүн камныг көөрүнүн, бодунуң хүн бүрүдеги ажыл-чорудулгазының утка-шынарын медереп билириниң ёзузунга оларны кижизидери үгле партия ажылдакчызының эвес, а ажыл-агый удуртукчузу коммунист бүрүзүнүң үлөөлгези-дир.

Полит-кижизидилгелиг ажыл чорудар сорулга-биле аныяктарны ниити чуртталга бажыңнарын барымдаалап, өрткен чылын тудуг эргелелиниң, комбинат дирекциязының, бүдүрүлге комбинадының болгаш өске-даа тус-тус участоктар коллективтери шефке алганнар. Баштайгы үезинде ажыл багай эвес эгелээн-даа болза, сөөлүүредир ара соксаан болгаш эки эгелээшкин саазын кырында арткан. Ылаңгыя тудуг эргелели (эш Внуков), комбинаттың дирекциязы (эш Белявский) аныяктар ортузунга кижизидилге ажылы чорудары-биле алган аазаашкынын күүсетпээннер. Оода чадаарда аныяктар ортузунда чаңгыс катап политиктиг илеткел азы лекция безин кылбааны чөгенчиг-дир.

— Комсомол организацияларының талазындан эгелекчи санал үндүргеш, дилег кылырга, удуртукчу эштер детківес—деп, комсомол комитединиң секретары эш Шираевтиң шүүгүмчүлелин хуралдың киржикчилери ынчангаш чүүлдүгүүнүп деткээннер.

Черле ынчаш, улуг тудугнуң удуртукчулары эштер Внуков, Белявский кижилер-биле ажылдавас, лекция номчувас дээш үргүлү шүүгүмчүлеп

ЧАА ШҮЛҮК

КЫСТЫҢ НҮҮРҮ

Тараажының арын-нүүрүн
Таан кончуг үнелээр мен.
Арыг сеткил, күзел-биле
Ажылдаксаар, чурттаксаар мен.

Ажыл хайныр, түлүк турда,
Арагалаар мангыс көргеш,
Солун-сеткүүл арнын орта
Сойгалай бээр — бижикчи мен.

Хаяалыг хүн үнмээнде-ле,
Хамнаарак куш одунмаанда,
«Демир аъдым» үзеп, хынааш,
Делгем шөлче үнүптер мен.

Эмдик черни андазыннар
Элдей чарып, диле кезер;
Ширтек сырыын сөккени дег,
Ширик-хөрүн коптарлып кээр.

Механизатор кыс мээн ырым
Белдер дургаар чаңгыланыр.
Хүннүн үлүү ийи чедер
Күжүр ооллар эгенип каар.

Д. ШАНГЫР-ООЛ.

Эш-хуузунуң судтарының ажылынче кичээнгейни күштелдирер

Коммунизм тургузуушкунун калбартырының үезинде массаның ботидепкейин бедидип, күрүнени эргелеп башкарарына оларны кириштирери бирги чергениң чугула ужур-дузалыг.

Социалистиг эрге-чурумну камгалаарына хөй-ниитинин киржилгезинин чаа үе-чадазы ам эгелээн. Мурнунда милиция органнарына дузалаар бригадалар ажылдап турган болза, ам күрүне эргелелиниң чамдык ажылдарын хөй-ниити организацияларга (улусчу дружиналарга, эш-хуузунун судтарынга болгаш өскелергедаа) шилчидип бергилээн, күрүне албан черлериниң ажыл-чорудулгазынга хөй-ниитиниң контролю күштелген.

СЭКП XXII съездизинге эш Н. С. Хрущев мынча дээн: «Колдуунда-ла янзы-бүрү хажыдыышкыннарны болдурбазын чедип алыр ужурлуг эш-хуузунун судтарынче кичээнгейни улуу-биле салырының үези келген» деп айыткан. РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунун 1961 чылдың июль 3-те бадылааны эш-хуузунун судтарының дугайында Дүрүмүн үндезининде ол бодал бүрүү-биле кирген.

Совет хоойлуларны камгалап турар күрүне органнарының ажылынга холгаарлаар чорукту болдурбайн турган, эш-хуузунун судтары ук органнар-биле чергелештир боттарының ажылын тускайлан чорудуп, база-ла эрге-чурум үрээр чоруктарны узуткаар дээш шиитпирлиг демисежип турарлар.

Бүгү-ле улуг бүдүрүлге черлеринде соңгулдалыг тургустунгулаан ол судтар масса-биле тулуш харылзаалыг. Социалистиг ниити чуртталганың чүрүмнарын үрээр чоруктарга удур демиселди олар бүгү коллективбиле кады чорудуп турар.

Танды районнун Доора-Хадың суурунда Козлова үгбалышкылар биле Полиненко олар хулиганзыг чоруун илередип, хамааты Хевыхты бак сөстер-биле дорамчылаан дугайында херекти херечилелдер чогундан улус судунга көөрү узамдыккан турда, ону эш-хуузунун суду эш Загвоздкиниң даргалааны-биле хөй кижи олурушкан хуралга көрген. Аңаа Козловалар биле Полиненко оларны шыңгыы шүгүмүүлээн. Эш-хуузунун суду оларга хөй-ниитиниң буруу шавыышкынын чарлаан. Төлеп чок чоруун хөй-ниитиге сойгалатканының дугайы ук хереэженнериниң сагыш-сеткилинден үр үеде ыравазы биллингир.

Ындыг болза-даа бисте коллективтиң кижизидилгелиг салдарының ам-даа четпес ажыглаттынып турары хараадаңчыг. Тыва АССР-ниң улус судтары чүс-чүс тускай бүрүүдадыны, биче хулиган херек дугайында материалдарны боттары көрүп, эш-хуузунун судтарынга оларның үгле ийи-чаңгызын шилчидип турарлар. Чижээ, кадайын дорамчылап, квартиразынга дерзин үүлгедиг кылып турган моторист А. Цыблинов, ресторанга хөй чем садып алгаш, өртээн төлээринден ойталаан Тува, комунэнергияның ажылдакчылары Ю. Васильев, А. Мулюкин, паркка эзирик хонуп чыткан респотребсоюзтун садыг баазазының товароведи С. Дондуп ышкаш дыка хөй өске-даа кижилерни Кызылдың улус суду 3-тен 10 хонук чедир хоругдалга олуртуп турган. Ынчаарга ол бүгү херектерни бүрүүдаттырганнарның ажылдап турар черлериниң аайы-биле эш-хуузунун судтарынга көрүп болур турган. Үстүнде практика болза коллективтиң кижизидилгелиг салдарын кошкадыры-биле чергелештир, бүрүүдаан кижилерниң ажыл шагын хөйү-биле чидирерин, бүдүрүлгениң ажылынга саадаашкынны болдуруп турар. Орук тудуунун эргелелиндеи эш Жигаловтун дилээн маңаа чижек кылдыр ап болур.

— Бистиң машинизивис В. Соколов 15 хонукта хоругдалга киргендир. Механизмни башкарар талазыбиле ооң ажылын солуур кижи чогундан ажылывыс үстүп турар апаарды. Бүдүн чартык ай дургузында ону хостап көрүцер — деп, ол бижээн. Ол дилегни улус суду хандырган болгаш Соколовтун бүрүү үүлгедиин эш-хуузунун судунга шилчиткен турган.

Социалистиг ниити чуртталганы чүрүмүн үрээн дугайында чамдык херектер хоойлунуң чүүлдеринде көрдүнмээн чүве болганда, улус судтары оларны көрбейн турар. Ынчаарга совет хамаатызының моральдыг мөзүшынарынга чүүлдешпес ындыг херектерни чогум-на харын эш-хуузунун судтары көөр хүлээлгелиг. Бо талазы-биле Ыындың № 1 АТК-ының эш-хуузунун судунун практиказындан мындыг тодаргай чижек көзүлген: Ында чолаачы Бурганов кадайланыр кижи бооп, районнардан каш-даа хереэжен кижи эккелгеш, каш хонганда-ла дедир чорудуптар турган. Бургановтун ол үүлгединиң дугайы кеземче хоойлузунун чүүлдеринде көрдүнмээн. Эш-хуузунун суду ону көргеш, бүрүүлүг кижини хөй-ниити буруу шапкан.

Эш-хуузунун судтарының ажылчорудулгазының хемчээли сөөлгү үеде элээн калбарган. Олар үгле күш-ажылдың сагылга-чурумун үрээн, прогулдаан, арагага хандыкшаан чоруктар-биле холбашкан материалдарны көөрүнге кыызыгаарлаттынмайн, харын чуртталга бажыныың, өг-бүле айтыырларының, кижилер дорамчылаар чоруктарның дугайында материалдарны база көрүп турар. «Межегей» совхозта эш-хуузунун суду боттарының харылаан ажылын катташ, Чагытай хөлден шүүрээр четки-биле балыктап турган Худяков, Чертова, Стрелкова дээш, өскелерни-даа 10—10 рубльге торгаан, кадарчы А. Доржунун харыысалга чогу-биле өлген ийи молдурганың өртээн оон төлеттирген. Бодунга быжыглаан инектерин сагбайн, эзэн каап турган О. Чыртакайга хөй-ниитиниң шыңгыы доңгудулгазын база чарлаан.

Ооң-биле кады алаян хөй организацияларда эш-хуузунун судтары ажыл кылбайн, үгле саазын кырында санаттынып турар чорукту демдеглевес арга чок. Ол судтарның чамдыктарының кежигүннери боттарының ажылының чорувайн турарының чылдагаанын херектериниң келбейн турарында дижип турарлар. Ынчаарга кем-херек үүлгедиишкини эн бичии чылдагааннардан өскүүр, рюмка ишти водка ишкеш, үргүлчү арагалаар чорукче шилчиир, эш-өөрү-биле маргыжар, ниитиниң черинге азы чуртталга бажыңнарынга аасдыл өскүдер, аар-саар чүве оорлаар чоруктардан уламчылааш, кеземче хереэ өскүүр деп чүве билдингир болгай. Чамдык кижилерниң аажы-чаңында бичии-даа четпестерни хөй-ниитинин салдары-биле сойгалып илеретпишаан, аар кем-херек үүлгедиишкининден ону чайладып болур.

Көдээ ажыл-агый техникумунуң ийги курузунун сургуулдары В. Бурлачек, В. Колчаков, пассажирлер АТК-зының слесары Ю. Шуров, горпонун ажылдакчызы В. Салчак, Улуг-Хем районнуң «Күш-ажылдың хостуу» колхозунуң кежигүнү В. Мамонтов олар дуне кудумчуга эрткендүшкен кижилерге халдаашкын кылып турган. Оларның кеземче хереэн сельхозтехникумнун клубунга улус суду көрген. 12—20 хар назы иштинде ол кижилер ресторанның доктаамал аалчылары болуп, техникумга, ажылдаар черлеринге эзирик кээп, шош-содааны-даа үндүрүп турганнар.

Коллективтериниң хемчег албайн, хөй-ниитиниң кижизидилгелиг салдарын чедирбейн турган чорук аар кем-херек үүлгедип, хамаатылар үптээр чоруккa оларны чедирген. Үгле ол ооллдарны суд сандайынга олуртупкан соонда оларның четпес аажычаныының дугайын коллективтер ам кээп чугаалажып, оларны кижизидери-биле хүлээнип алыр дугайында дилегларни судка киирип эгелээннер. Бир эвес ол ооллдарның аажы-чаң талазы-биле четпестерин хөй-ниити чогуур үезинде эскерген, оларның дугайында херектер эш-хуузунун судтарынга көрдүнген турган болза, ук кемниг херек баш удур чайлаттынып болур турган ийик.

Эш-хуузунун чамдык судтарының ажылынын эки дуржулгазын нептередир сорулга-биле Россия Федерациязының элээн хөй областарында ол судтарның даргаларының чөвүлдерин тургускулаан. Ындыг чаа арганы бис база херегле эгелээн бис. Кызылдың улус төлөөлөриниң чөвүделиниң чанында эш-хуузунун судтарының ажылының талазы-биле секция тургустунган, ону чурт улепүр ажылдакчыларының профэвилел обкомунун даргазы эш Серебряков удуртун турар. Ол секция Кызылда эш-хуузунун судтарының ажылын ам идепкейжидип эгелей берген. Ооң ажылының эки дуржулгазын республикада эш-хуузунун бүгү судтарынга нептередири чугула.

В. БЕКИШЕВ,
Тыва АССР-ниң Дээди судунун даргазының оралакчызы.

ЭҢ ЧУГУЛА, ЭҢ КОЛ

1965 чылда бистиң чуртувус бир минутада 173 тонна канны эзилдирип, миллион хире киловатт-шак электри-энергиязын бүдүрер болгаш 456 тонна нефтини тып үндүрер.

1960 чыл-биле дейнээрге, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүн чүү хире өзе бээри ол? 1960 чылда бир минутада 124 тонна канны эзилдирип, 556 киловатт-шак электроэнергияны бүдүрүп, 281 тонна нефтини тып турган.

Ажылдың чорудулга бүрүзүнде коммунистиг ниитилелди тургузарынга кириштирери чугула курлавыр үелер бар. Чамдык фактылар бо-дур: чыскаал болгаш дыштаныр хүннерни, шөлээ хонуктарын санаваска, бир чылда ажыл үезиниң фондузу 288 — 290 хүннер бооп турар. А ортумаа-биле бистиң чуртувуска ажылчын бүрүзү 267 хүнде ажылдап турар. Ындыг болганда, 22 — 25 хүннер янзы-бүрү чылдагааннар-биле анаа-ла бүдүрүлгеге чидип турар. 25 хүн дээрге 10.500 ажыл минуталары-дыр (7 шактыг ажыл хүнү кылдыр алырга).

МИНУТА БҮРҮЗҮНҮҢ ҮНЕЗИН бодап көрүнерем! Бүдүрүлгени эки организастаары, күш-ажылдың сагылга-чурумун бедидери, чаа бүдүрүлгелер түдүгларынга капитал чарыгдалы кылбайн чүс-чүс миллион рубльдериниң янзы-бүрү продукцияларын бүдүрүп үндүрер арганы бээрин санап көөрү берте эвес.

Бүдүрүлге хемчээлиниң болгаш күш-ажылдың бүдүрүкчүлүг чоруунун өзериниң хуу бүрүзү кандыг ужур-дузалыгын? Бистиң чуртувустун улус ажыл-агыйының хемчээлинге алырга, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүг чоруунун 1 хуу өзүлдези— бүдүрүлгеге 200 муң ажыг кижилерни бир чылда немей хаара тутканы-биле бир дөмейдир!

Хөмүр-даш үлетпүрүнге 1962 чылда күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүн бир хуу үлетканы 5 млн. тонна ажыг хөмүр-дашты немей тыпканы-биле дөмей болур турган.

БИР ЭВЕС чеди чылдың планында күш-ажылдың бүдүрүкчүлүг 1959 чыл-биле дөмейлээрге, өспээн турган болза үлетпүрүнүн болгаш көдээ ажыл-агыйының соруулгаларын күүседиринге чүс миллион хире кижини хаара тудары негеттинер апаар.

1963 ЧЫЛДА күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн үлетпүрге 5,6 хуу, тудугга 6,9 хуу бедидери көрдүнген.

ЧЭЭРБИ ЧЫЛДАРДА чуртка материалдыг бүдүрүлге ниитизи-биле 400 хуу өзер ССРЭ-ниң чону ол үеде чижек-биле 30 хуу көвүдээр.

Ынчалаа-даа чонну ажыл кылып шыдаар хар-назынныгларның саны-биле хөрек кырында ажылчын кижилериниң санын холуп болбас. 1960 чылда ССРЭ-ниң чону 214 млн. кижи чедип турган. Оларның иштинден күш-ажылчы назылыг кижилер 120 млн. кижи. Улус ажыл-агыйынга (өөреникчи, шериг, бажың эзи хереэжен кижилерни санаваска) күш-ажыл кылып шыдаар кижилериниң 82 хуузу — 99 миллион кижи ажылдап турган.

ЧОННУҢ ХАР-НАЗЫ талазы-биле тургузуунуң өскерлири болгаш ниитиниң бүдүрүлгезинче чоннун ажыл кылбайн турар кезээн хаара тудары 1980 чылдың төнчүзүнде ажылдап турарларның санын үгле 40 хуу көвүдедир арганы бээр. Ындыг болганда, бүдүрүлге хемчээлиниң планда көрдүнген өзүлдезин чедип алырга, техника болгаш технологияны чаартыры, механизацияны, автоматизацияны бүдүрүлгеге калбаа-биле киирери улуг ужур-дузалыг.

КҮШ-АЖЫЛДЫҢ БҮДҮРҮКЧҮЛҮҮНҮҢ улам ынай өзүүшкүнүнүң коя фактыларының бирээзи ажылчыннарның электри-биле чепсегленгени болур. Чеди чыл планының төнчүзүнде электроэнергия үлетпүрге колдуунда 2 катап, а көдээ ажыл-агыйга — ийи ажыг катап көвүдээр. 1980 чылга чедир бистиң электри-биле чепсегленгенивис 8 — 10 катап бедиир.

Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң өзүлдезинге комплексилиг автоматчыдылга болгаш механизастаашкын канчаар дузалаарын?

Автомобильдер болгаш тракторлар заводтарынга автоматчыттынган шугумнарны ажыглаары күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн 2 — 4 катап бедидер. Кемерово областың химия бүдүрүлгезинге чамдык процесстерни (чорудулгаларны) автоматчытканы күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн ийи катап бедидер арганы берген.

КӨДЭЭ АЖЫЛ-АГЫЙНЫҢ бүдүрүлгелерин механизастаары улуг дузаны бээр. Кукуруза олуртурунга машиналарының каттышкан комплексизин ажыглаары күш-ажылдың чарыгдалын чеди чартык катап эвээжедир. Украинаның колхозтарында мал ажыл-агыйының фермаларынга комплексилиг механизацияны киргени күш-ажылдың херек кырында чарыгдалын 1 центнер инек эздинге 10 — 12 катап, 1 центнер хаван эздинге — 20 катап, центнер сүтке — 7 катап эвээжеткен.

Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң үзүктел чон өзүлдези — СЭКПниң Программазын амыдыралга боттандырарының кол негелдези. Улус ажыл-агыйының бүгү-ле адырларынга күш-ажылдың бүдүрүкчүлүг чоруун бедидериниң курлавырларын дилеп тывары — совет кижи бүрүзүнүң хүлээлгези.

«ЭКОНОМИЧЕСКАЯ ГАЗЕТА» СОЛУНДАН.

МУРНАКЧЫ БАШКЫЛАР

Тыва башкы орус дылды өөредип тур

Алдыгы класска орус дыл урогу. Парталар арыг-силиг, класының ишти корум-чурумнуг, уругларның, ооллдарның хеви бир аай, ак-ак моюндуруктарлыг.

Башкы Кара-оол Барынмаа Хомушкуевна өөреникчилери-биле мендилешкеш, оларның кичээнгейин урокче угландырган.

— Бөгүн сан ады, демдек адын катаптаар бис—дээрге, өөреникчилер кыдыраажынга ай, хүнну, «Класска ажыл» деп бижээш, демир үжүктерин салып казаш, шуптузу башкызының тайылбырын дыннай бергеннер.

— Сан ады ужур-утказының болгаш хевириниң талазы-биле кандыг болурул?—деп, башкы айтырган.

— Сан аттарын хөйнүн, чаңгыстың болгаш түннүн, дугаарның кылдыр ылгаар—деп, Юля Херел дыңзыг болгаш дорт харыылапкаш, олуруп алды.

— Кым оон өскээр бодап олур, уруглар?

Юля Херелдиң шын харыылааныы чаңгыс-даа кижи холун көдүрбейн шынзыдып кагды. Хөйнүн болгаш чаңгыстың сан аттары кирген ийи домактан чогааткан, бижип алырынга онаалганы башкы берген.

Барынмаа Хомушкуевна одуруглар аайы-биле чоруп, өөреникчилериниң домактарны канчаар чогаадып турзарын хынаан. Өөреникчилер үш-даа минута болбайн, домактарын чогаадыпкан. Вера Эренчин чогааткан домактарын номчуду. Ол чогаадып алган домактарын номчааш, сан адының хөйнүн, чаңгыстың хевирин база шын бижиирин башкы тайылбырлады. Элээн каш өөреникчилер домактарны номчуп, шупту шын тайылбырлааннар.

Түннүн болгаш дугаарның сан аттары кирген дөрт домактарны тургусканнар. Өөреникчилер ол онаалганы база-ла удаткан чок кылып алдылар. Виктор Дүмен чогааткан домактарын номчааш, тайылбырлаан: «Доходы колхозников составляют два миллиона рублей. Школьники посадили пятьдесят деревьев. Мы отдыхаем в каждый седьмой день недели. Мне тринадцать лет, а моей сестре пошел четвертый год». Леня Дарган одиннадцать, миллион, миллиард деп сан аттарына ийи «нн», «лд» бижиирин, 5—20-ге чедир болгаш 30 деп саннарның сөөлүнге чымчак демдекти бижиириниң дүрүмүн тайылбырлап чугаалаан. Володя Санчы 50—80, 500—800 саннарның ортузунга чымчак демдекти бижиирин, «триста, четыреста» деп саннарның сөөлүнге «а» деп үжүкүү бижиирин, девяносто деп санны падежтерге өскертирин чижекке көргүзүп турган харылаан.

Демдек аттарының ужур-утказын өөреникчилер аас-биле 3 минута хире катаптаан, чижектерни сайгарганнар. «Красный галстук» деп демдек ады кирген үүве адын падежтер аайы-биле өскерткен. Ол өскерткен сөстер-биле домактар чогаадып, демдек ады кирген үүве аттарын падежтер аайы-биле шын өскертип, сес-дөмаан байлакшыдып, орус сөстү шын адаары, домакты тургузарының билинн эки шингээдип алганы урокка оларның орус дылды эки өөренип турарын херечилеп турар. Урокка өөреникчилериниң боттарынга домактар чогааттырары оларның аас чугаазын сайзырадырынга, сөстерни шын бижииринге улуг салдары чедирип турар. Урок төнер чоокшулаан. Барынмаа Хомушкуевна самбырага «Бистиң огородувус» деп эгелиг чурукту аскаш, ол чурукту тайылбырлап, кыска рассказ чогаадыр онаалганы берген.

Беш-ле минута болганда өөреникчилер кыска рассказы чогаадып алганнар. Тус-тус уруглар рассказын номчуурга, өскелери оон иштинде сан, демдек аттарын, демдек ады кирген үүве аттарын, падежтер аайы-биле өскертип бижээнин хынап сайгарганнар. Өөреникчилериниң кыдыраштарын чыын алгаш, бажында онаалганы башкы берген: «Бистиң колхозувус» деп темага рассказы чогаадып кээр.

Уроктуң төнчүзүнде башкы өөреникчилериниң дузазы-биле кичээлги түүнээш, кичээлдиң сорулгазы чедип алдынганын, бөгүнгү кичээлге эн идепкейлиг өөренип, бажың онаалгазын күүсеткени дээш 6 өөреникчиге демдек салган.

Аныяк башкы Барынмаа Хомушкуевна үүле чаңгыс бо кичээлге эвес, өөредилге чылының эгезинден бээр кичээлдерге эки белеткенип, өөредилге планын чаа-чаа үүлдер-биле байыдып, эрттирген кичээлдерин бодунга ыяавыла түннеп, демдеглеп ап турар.

Ол кичээлдеринге көргүзүг материалдарын үргүлчү ажылап, практика-биле холбап турар. Өөреникчилериниң канчаар өөренип турарының дугайында кижи бүрүзүнүн адының кырынга демдеглел кыдыраашты кылып алган. Шынап-ла башкының «Хүн демдеглели» бижээн кыдыраажын көөрге, өөреникчи бүрүзүнүн өөренип турар байдалын, кандыг теманы эки, багай шингээдип алганын, оларга канчаар дузалажырын, кандыг онаалганы бээрин демдеглеп алган. Бо чорук кижи бүрүзү-биле шын ажылдаарынга, өөреникчилериниң өөредилгезин эжижиринге улуг роль-дуг.

Комсомолчу башкы Кызылдың башкы институтунун төөгү-дыл факультедин 1961 чылда доосхан. Республиканың эң ырак школаларының бирээзи — Тес-Хем районнун Кунгуртуг сес чыл школазынга 5—8 класстарга орус дыл, литератураны башкылаары-биле ол-ла чылын маңаа чедип келген.

Барынмаа Хомушкуевна дуржулгалыг башкылардан арга-сүмени айтырып, бистин республиканың болгаш өске-даа областарының мурнакчы, дуржулгалыг башкыларының арга-дуржулгазын солун, сеткүүлден үргүлчү таныжып, өөренип турар.

Ш. СЕРЭЭДАР.

Көдээ ишчилериниң ортузунда профэвилел ажылы

Төөгүлүг чеди чылдың бешки чылында көдээ ажыл-агый продуктуларын бүдүрерин көвүдедир талазыбиле бистиң дуржулга станцияның ажыл-ишчилериниң мурнунда улуг сорулгалар салдынып турар. Чылдың төнчүзүнге чедир бис ниитизи-биле 4768 центнер эзтти, 10470 центнер сүттү, 326 центнер дүктү, 189 муң центнер тарааны бүдүргеш, оларның иштинден 4100 центнер эзтти, 8000 центнер сүттү, 105 муң центнер тарааны болгаш бүдүрген дүктүң шуптузун күрүнеге садар ужурлуг бис.

Ол чиик эвес сорулга. Ооң чедиишкинниг күүселдези часкы хову ажылдарын организастыг, бедик деңнелге эрттирбишаан, бүгү культураларның чайгы аңаалгазын болгаш мал семиртилгезин үлегерлиг чорударындан шуут хамааржыр дээрзин бистиң ишчилеривис эки билир. Ынчангаш часкы тарылганы бедик шынарлыг кылдыр дүрген доозар, бүгү чүзүн малдарның чазаглаашкын, чайлаглаашкынын шын организастаар дээш тус-тус бригадалар болгаш кижилер аразында социалистиг чарыш хайныгып турар.

Станцияда профэвилелиниң ажылчын комитеди массаның ол күш-ажылчы көдүрүүшкүнүн деткип, организас-массалыг хемчеглерни шыдаттынар-ла шаа-биле чорудуп турар. Станцияның 5 хову бригадаларында болгаш сүт-бараан фермаларында база малчыннарның бөлүк одарларында ажылчын комитединиң кежигүннери доктаамал быжыглаттынган, профэвилелиниң бүгү-ле ажылын олар шуут харылап келгеннер. 1963 чылда көдээ ажылагый продуктуларын бүдүрер талазы-биле ниити станцияның социалистиг хүлээлгелерин бригада, ферма бүрүзүнде тода кылдыр бижээн, делгеп аскылаан. Бригаданың, ферманың база тус-тус тараажыларның, малчыннарның социалистиг хүлээлгелериниң көргүзүү база-ла делгеңгейи-биле чыыттынып, мурнакчыларны деткип мактаарының хемчеглери алдынып турар. Бо талазыбиле ажыл ылаңгыя № 3 база 5 хову бригадаларның турлагларында, кижилер арада социалистиг чарыш хайныгып турар.

Станцияда профэвилелиниң ажылчын комитеди массаның ол күш-ажылчы көдүрүүшкүнүн деткип, организас-массалыг хемчеглерни шыдаттынар-ла шаа-биле чорудуп турар. Станцияның 5 хову бригадаларында болгаш сүт-бараан фермаларында база малчыннарның бөлүк одарларында ажылчын комитединиң кежигүннери доктаамал быжыглаттынган, профэвилелиниң бүгү-ле ажылын олар шуут харылап келгеннер. 1963 чылда көдээ ажылагый продуктуларын бүдүрер талазы-биле ниити станцияның социалистиг хүлээлгелерин бригада, ферма бүрүзүнде тода кылдыр бижээн, делгеп аскылаан. Бригаданың, ферманың база тус-тус тараажыларның, малчыннарның социалистиг хүлээлгелериниң көргүзүү база-ла делгеңгейи-биле чыыттынып, мурнакчыларны деткип мактаарының хемчеглери алдынып турар. Бо талазыбиле ажыл ылаңгыя № 3 база 5 хову бригадаларның турлагларында, Хадың-Аксының сүт-бараан фермазында эң дээре организастаттынып келгенин онзалап демдеглээри чугула.

Тараажыларның болгаш малчыннарның күш-ажылчы идепкейин өстүрүнге ол бригадаларда болгаш фермада хүн бүрү чаартынып турар «Бригаданың күш-ажылчы хүнү», «Ферманың күш-ажылчы хүнү» деп эгелиг чарыш демдеглели дыка дээштиг салдарны чедирип турар. Ол чарыш демдеглелиниң онзагай үүвези, тус-тус кижилериниң хүн бүрүдери күш-ажылчы көргүзүүнүн шаа-биле оларның аттарын «ракета», «самолёт», «чиик машина», «электровоз», «аът», «өшкү» чуругулаан көзенектерге бижип чарлаан турары болур. Хүн санында кымнар мурнап, кымнар соңнап турары моон мырыңай-ла ылдың көстүр. А Неделин, Н. Федосеенко, Н. Домажаков, Г. Санников, М. Шолухаа, А. Жданов, И. Спирин, Н. Серен, Э. Ударааз, И. Пустозёров, М. Серенбиль, А. Попуш-оол, П. Мурыгин олар үргүлчүүле «ракета» көзенээнден чайлавайн келгеннер.

Ажылчын комитединиң тус-тус бригадаларда, фермаларда быжыглаттынган төлээлекчилери мурнакчыларның дуржулгазын нептередиринче база улуг кичээнгей салып, оларның шылгарангай чедишкиннерин агитхуудустарга делгеңгейи-биле чыыдып келген. Бо талазы-биле ылаңгыя Е. Вычужанина, Т. Попова, В. Блинова, В. Петрунёк дээн ышкаш бистиң төлээлекчилеривис онза кызымак ажылдап, эки организакчылар болуп келгенин демдеглезе чогуур.

Шөлдерде болгаш фермаларда база хой ажылында ажылдап турар кижилериниң материал-культурлуг негелделерин четче аңаарырынче ажылчын комитеди сөөлгү үеде улуг кичээнгейни салган. Хову турлаглары, фермалар шуптузу электрижиттинген, оларда «Родина» деп радиоприёмниктер доктаамал ажылдап турар. Турлаг, ферма бүрүзүнде чунар бажыңнар хүн санында иштинип, ажыл-ишчилер оларга чунуп, арыг-силиг дыштанып, чурттап турарлар. Хову турлагларының ажыл-ишчилери эки дериттинген, арыг-силиг өрээлдер-биле бүрүн хандыртынган. Тус-тус одарларда малчын чоннуң амыдырал хандырылгазы база мурнукузундан элээн өкижээн. Автолавкалар малчыннарның аал-ерегелерин ой-ойде эргий кезип, эргежок чугула бүгү үүлдер-биле четче хандырып турар апарган.

Ховуларда, фермаларда ажылдап, чурттап турар бистин кижилеривистиң аъш-чем хандырылгазы база ниитизи-биле эки. Ында столоваалар доктаамал ажылдап, шөлдериниң ажыл-ишчилерин, малчыннарны эзт, сүт продуктулары, далгандан кылган чемнер, картошка болгаш өске-даа чемнер-биле эки хандырып турар. Чуртталганың байдалы эки, бүгү үүлдер-биле четче хандыртынып турарындан мал, чер ажылдакчылары бедик бүдүрүкчүлүг ажылдап, күш-ажылдың сагылга-чуруму уламна быжыгып турар апарганын демдеглээри өөрүнчүг.

Станцияның тараа шөлдеринге часкы тарылга бо чылын элээн орайтап эгелээн. Ындыг болза-даа ол чугула кампанияга белеткелди хынамчалыг чорутканының болгаш ажылдың темпизин дүргедеткениниң ачызында тараа культураларының тарылгазы барык-ла улуг озалдаашкын чокка эрткен. Шөл ажылдарының үезинде техника үрелир ийикпе кывар-чаар материалдар хандырылгазы, үрезин чедирилгези үзүктелир чорук биске бо чазын көзүлбээн. Ам бистиң тараажыларывыс кукуруза, картофель олуртулгазын барык-ла чер бүрүзүнде дүрген темп-биле чорудуп, часкы хову ажылдарын чоокку хүннерде доозар дээш күжениишкиниг демиселди үргүлчүлеп турарлар.

Станцияның мал ажылдакчылары ам ийи дыка чугула кампаниялардың бүдүрүзүнде турарлар. Кара-Чыраа, Хадың болгаш Кара-Сугнуң хойжулары чазагларже сайгарлып көшкүлээш, дүк кыргылдазынга белеткелди эгелээн. Ол чугула кампания доостуру билек-ле малдың чайгы одарлаашкыны эгелээр. Хөй дүк, сүт, эзт дээш социалистиг чарыш оларның аразында ам үеде улам күштелип турар. Чарыштың тугун оон-даа бедик көдүрбүшаан, малчыннарны чаа-чаа чедишкиннерже сорук киирери—бистиң ажылчын комитедивистиң мурнунда салдынып турар амгы чугула сорулгаларның бирээзи ол.

Ынчаарга бистиң ажылывыста четпес үүве чок дээр болза шын эвес, ылаңгыя көдээ ишчилериниң культурлуг хереглелдериниң хандырылгазын шыдаванывысты миннир херек. Бистиң хөй кижилиг бүдүрүлгевисте бот-тывынгыр уран үүлүг ынаксыылдыг, ол талазы-биле элээн талантылыг аныяктар эвээш эвес. Олардан дыка шыырак коллективти тургускаш, хынамчалыг белеткендирбишаан, тараажыларга, малчыннарга концерт көргүзүүлерин хөйну организастап болур турган бис. Станцияда көдээ клубтун эргелекчизи эш Н. Юшковтун инициатива чок, олутпай чоруунун уламы-биле ол чугула ажыл организастаттынмайн, бо часты өттүр хову турлагларына, одарлар төптеринге чаңгыс-даа концерт болбаан.

Ол ышкаш бригадаларда ажылишчилериниң база малчыннарының ортузунга кино көргүзүүн (механиги эш Н. Медведев) база кончуг ховар организастап келген. Кажер кинону транспорт-биле хандырарынче станцияның дирекциязы кичээнгей салбаанын база демдеглээр херек. Хову турлагларына, малчыннар коданнарынга почта чедирилгези амдаа шоолуг экиживаэн.

Шөлдерде болгаш мал одарларында ажылчы чоннуң культурлуг негелделерин чөп хандырары ажылчын комитединиң чингине херээ болур турбуже, бис маңаа шиитпирлиг хемчет албаанывыс бируу дээрзин билинзе чогуур. Бо бүгү четпестерни өөренип көргеш, тарылганың чайгы ажаалгазының, малдың часкы, чайгы семиртилгезиниң үезинде тараажылар болгаш малчыннарга культурлуг хандырылганы үндезини-биле экижидериниң хемчеглерин ажылчын комитеди станцияда партия, комсомол организациялары-биле кады ажылдап кылган.

СЭКП ТК-ның удавас болур Пленумунга күш-ажылчы белектеррлиг ужуражыр дээш улуг көдүрүүшкүн бо хүннерде бистиң тараажыларывыстың, малчыннарывыстың ортузунда хайныгып турар. Олар хөй-хөй тонна тарааны, эзтти, сүттү болгаш хөй килограмм дүктү бүдүргеш, Төрээн чуртун өөртүп, коммунизм тургузуушкунунуң херээнге бо ажылагый чылында биче эвес салыышкынны киирип шыдаарлар дээрзинге быжыы-биле бүзүреп болур.

А. БӨЛГҮМ-ООЛ,
дуржулга станциязында ажылчын комитединиң даргазы.

Алдарлыг башкы

Донгак Кечил-ооловна Кызыл-Уруг Кызылдың каттышкан школазының башкы салбырын чедишкинниг дооскаш, өскен, төрээн чери Дус-Дагның Торгалыг эге школазынга башкылаары-биле чедип келген.

Аңчы арат Кечил-оолдуң уруу Кызыл-Уруг башкы эртемни чедип алгаш, араттарның ажы-төлүн үжүк-бижикке, эртем-билигге өөредир дээрзин ынчан кым-даа бодавайн турган. Аныяк уругнуң тускай эртемге өөренип алгаш келгенинге ооң ада-иезин, дөргүл-төрели, чон аажок өөрүп турган.

Донгак Кечил-ооловна ам чээрби бир чылдың нүүрүнде чоннуң ажы-төлүн эртем-билигге өөредип, төлептиг аажы-чаңга кижизидип келген. Ооң баштайгы эге билиг берип, өөредип чораан өөреникчилериниң ам дыка хөй кижилер дээди, ортумак, азы тускай эртемнерни чедип алган бистиң республиканың экономиказының болгаш культуразының хөгжүлдези дээш ажылдап турарлар. Чээрби бир чылдың дургузунда ол бодунуң башкы ажылының өзулуг мастери болуп мергежээн. Ол ам бистиң республиканың мурнакчы аргадуржулгалыг, эки ажылдыг башкыларының бирээзи апарган, ам Өвүр районнуң Торгалыг 11 чыл школазында эге класстарның башкызы. Улдуң болгаш өөредилге чылының санында-ла ооң башкылап, удуртуп турар класзының өөреникчилери быжыг билгиниин, козчуг эки чурум-сагылгалының көргүзүп турар. Бо өөредилге чылында ооң башкылап, удуртуп турар класзының өөреникчилери дараазының класзынче шупту шилчээннер.

Ооң чээрби бир чыл дургузунда улус өөредилгезиниң херээнге улуг-чаагай, буянныг херектерни кылып, чүс-чүс өөреникчилерге эртем-билигже делгем орукту ажытканы дээш Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыы-биле Донгак Кечил-ооловна Кызыл-Уругга Тыва АССР-ниң алдарлыг башкызы деп хүндүлүг, бедик атты тывыскан.

Т. КЫЗЫЛ-ООЛ.

ЧУРУКТА: Тыва АССР-ниң алдарлыг башкызы Д. К. Кызыл-Уруг өөреникчилериниң аразында.

Фото В. ЛУТКОВТУҢ.

Дээрбечилер туттурган

ГУАЯКИЛЬ. (СЭТА). Балыктаар каш америк суднолар Эквадорнуң девискээр сугларына дүрүм чок өзу-биле балыктап турган. Ол балыкчы дээрбечилерни чоокта чаа тудуп алган. Эквадорнуң «Хамбели» деп шериг корабли ийи америк судноларны Земеральдас портка сүрүп чедирип келген. Оон өске дээрбечи суднолар четкилерин далайже октапкаш, дезе берген.

Делегей чурумнарын үреп, өскениң девискээр сугларына балыктап чораан ол америк дээрбечилерни шыңгыы шиндер дээрзин Эквадорнуң шериг далай эрге-чагыргалары медеглээн.

Данияның премьериниң медеглели

КОПЕНГАГЕН. (СЭТА). «Поларис» деп ракеталар-биле чепсеглээн суг ишти-биле чоруур атомнуг хемелерни Данияның сугларына сайгара тургузуп болурунуң дугайында НАТО чөвүлелиниң Оттавага болган сессиязына хүлээп алган шиитпирлери Даниягa кандыг үржуктуг болурул деп айтырыта Данияның премьер-министри Е. О. Краг дани фолькетингке (парламентиге) чүве чугаалап турган, харыылаан.

Парлалганың дыннадыгларын өзүгаар алырга, атомнуг чепсек дугайында айтырыгга дани чазактын туружу өскерилбээн деп, премьер-министр медеглээн. Данияның девискээринге атомнуг чепсекти сайгара тургузарындан Дания ойталап турар. Ол ойталаашкын «Поларис» деп ракеталар-биле чепсеглээн суг ишти-биле чоруур атомнуг хемелерге база хамаарыжыр. Ол хемелер дани сугларга чоруур кылдыр чөпшээрелди бербес апаар.

Индейлерге удур карабиннер

САНТЬЯГО. (СЭТА). Чилиниң Арауко можузунга чоокта чаа халаптыг болуушкун болган. Индейлерниң — араукочуларның чер болгаш бажың чок аймаазыраан өг-бүлелери Каньете хоорайның чоогунда ол чер чурттуг помещиктиң өнчүзү болуп турар ээн чыткан участок черни эжелеп алгаш, анаа чурттаар черлерни тудуп эгелээн турган.

Хоорайдан анаа чеде берген карабиннерлиг кижилер индейлерни ол черден күш-биле сывырып үндүрерин оралдашканнар. Эт-хөреңгизи чок «хоойлу урекчилеринге» дузалажыры-биле чоогунда суурларның чону далаштыы-биле келгеннер.

Анаа болган демиселге даштарны болгаш мон мергелерни ажыглаан, карабиннерлиг кижилер оларже боолап турганнар. Оон түнелинде бир кижи өлүткен болгаш каш-каш кижилер балыглаттырган.

Килеңнээн чүс-чүс индейлер удурланыышкынны организастап, ол ханыг үүлгедитте удурланыышкынны эрге-чагыргаларга медеглээр дээш, өлүткен эжиниң мага-бодун холга көдүрүп алгаш. Каньете хоорайже чадаг чорупканнар.

ВЕНГР УЛУС РЕСПУБЛИКА. Оон найысылалы—Будапешт хоорай. Бо чурукта болза, хоорайның бурунгу кезээ—Будта турар культураның болгаш дыштанылганың Барток аттыг парыгын болгаш чайгы театрны көргүскен.

МТИ—СЭТА-ның фотозу.

Францияның национал хуралында

ПАРИЖ. (СЭТА). 1963 чылда күрүне бюджединиң орулга талазынга кирер киирилгелерге хамаарыштыр Помпидунуң чазаанның хоойлу төлевилелин Францияның национал хуралы май 30-ниң дүнезинде бадылаан. Ол хоойлу төлевилели дээш 271 депутаттар бадылаан болгаш 157 депутаттар удурланган.

Депутат коммунистернің, социалистерниң база чаңгыс кижиниң эрге-чагыргазының өзучурумунга удур демократтыг оппозицияның өске-даа төлөлекчилериниң удур бадылааны ол хоойлунуң төлевилели ылангыя үндүрүглерни улам улгаттырарын көрүп турар. Францияның Коммунистиг партиязының парламент бөлүүнүн медээлерин өзүгаар алырга, де-голльчу өзу-чурумнуң туруп келгениниң беш чылдарының дургузунда күрүне бюджединге үндүрүг киирилгелер 45 хуу өскен. Ынчаарга чырыдыышкынның болгаш кадык камгалалының хереглелдеринге мырыңай чедишпейн турган дөзевилелдерни улам кызырган.

Депутат коммунистер, социалистер болгаш республиканчылар ол бүгү хемчеглерге удурланып, сан-хөө олигархиязының эрге-ажыктарынга шуут чагырткан дегольчу чазактың сан-хөө болгаш экономиктиг политиказын шыңгыы шүүмчүлээн.

Социалист Андрэ Чандернагор үндүрүг онаалдазында иледе төптүг эвес чорукту буруу шапкан. Чүл дээрге, үндүрүгнүң эң-не аар үүргези баяттарга эвес, а ажылчы чоннарның улуунге онаажып турар. «Кожайларга үндүрүгну онаары болгаш шериг чарыгдалдарын кызырары эргежок чугула» — деп депутат коммунист Анри Шаз медеглээн.

Чээлилерни «экономиктиг хемчеглерден» чырыдыышкын болгаш кадык камгалалынга киирер. Францияда түренги байдалда турар назылап кыраан ажылчы чоннарга тыпсыр пенсияны көвүдедир төлээде шериг чарыгдалдарын кызырар — деп, саналды Францияның Коммунистиг партиязының парламент бөлүүнүн даргазы Вальдек Роше киирген.

ТУРАЗЫНДА ААЖЫЛААШКЫННАР

БОННН. (СЭТА). Май 30-де Боннга полиция «Нейес дейчланд» солуннуң редакция коллегиязының кежигүнү Гарри Чепукту тудуп хоругдаан. Чоокта чаа Герман Демократтыг Республиканың журналистерин Боннга тудуп хоругдааны-биле холбаштыр Гарри Чепук Берлинден ГФР-ниң найысылалынга чеде берген турган. Чепук «Нейес дейчланд» солуннуң доктаамал корреспондентизи болуп, каш чылдарның дургузунда Боннга ажылдап турган.

Полицейжилер Г. Чепуктуң ап чораан хууда эт-чүүлүн үжеп, оон соонда ону полиция участогунга чедирип келген болгаш байысаап турган. ГДР-ниң өске журналистери-биле бир дөмей Г. Чепукка база-ла «күрүнеге кыжанган» деп хоозун буруудадыышкынны онаап турар.

Шынында чугаа болза ГДР-ниң журналистеринге хамаарыштыр чижеглээр чүве чок каржы полицейжи чаа үүлгедиглерниң дугайында болуп турар. Ол туразында ааждылалдың сорулгазы — ГДР-ниң журналистери Боннга корреспондент ажыл-чорудулгазын таарымчалыг чорудар аргажок кылырында болуп турар. «Күрүнеге кыжанган» ажыл-чорудулга талалы-биле буруудажыышкынны ол кара туразында ааждылалды үүгле чажырып чаарынга болгаш шынзыдарынга ажыглап турар.

БОНН. (СЭТА). Полиция участогунга Г. Чепукту каш шактарда үргүлчүлээн байысаалганың соонда хостап салган болгаш Берлинче ол ээп чанар арганы алган.

БӨГҮН БО АРЫНДА:

АКШ-та негрлерниң демисели үргүлчүлевишаан

★ ★

ИНДИЯНЫҢ ЧОННУНУҢ НЕГЕЛДЕЛЕРИ

★ ★

Саян дагларында

ДЕМИСЕЛ СОКСАВАЙН ТУРАР

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Сөөкязы ылгаар бужар-чүдек чорукка удур, кижиниң төлептиг чоруу дээш америк негрлерниң демисели чаңгыс-даа хүн соксавайн турар.

Май 30-де Джэксон хоорайга (Миссисипи штат) 500 ажыг негр школачылар сөөкязы ылгаар чорукка удурланыышкынның чыскаалын чапсар үезинде организастаан. Телеграф агентилелдерниң дыңнатканы-биле алырга, школачылар бүгү чапсарда «хосталганы күзеп турар бис» деп ырны ырлап турганнар. Полиция фоторепортёрларны болгаш корреспондентилерни школага чоокшулатпаан. Полицияның күштүг чепсегленген таңнылдары школаже чаза таварын киргеш, анаа кичээлдер доозулгужеге чедир турган. Школачы негр кысты болгаш бир хереэжен кижини тудуп хоругдаан.

Таллахасси хоорайга (Флорида штат) негр аныяктар сөөк-язы ылгаар чорукту үзүткаары дээш чыскаалды бир неделяның дургузунда соксаал чокка организастап келген. Негрлерни кикрбейн турар хоорай театрының чанынга массалыг чыскаал база болган. Анаа полиция 200 ажыг чыскаалчыларны тудуп хоругдаан, оларны полицияның машиналары-биле кара бажынче чоруткан.

Барыын Саяннап

ШИНЧЭЭЧИЛЕР ЧОРУП ТУР

Эрткен чылдың төнчүзүнде Сибирьниң әртем-шинчилел ажылдакчыларының хуралы Новосибирск хоорайга болган. Ол хуралга кол кичээнгейни Барыын болгаш Чөөн Сибирьниң үнүштерин четче шинчилеп көөрүнче угландырган.

...Үнүш-бойдустуң шинчилекчилериниң төп булунунуң бирээзи — Томск университединиң П. И. Крылов аттыг гербарийи. Гербарийниң ажылдакчылары чылдын-на үнүштерни шинчилеп өөрениринге холбашкан әртем экспедицияларын организастап, чорудуп турарлар. 1962 чылда чоруттунган үш экспедицияларның бирээзи — Барыын Саяннап әрткен экспедицияның дугайын маңаа чугаалаксап тур мен.

Кызылдан 350 километр ыракта «Кара-Хөл» колхозтуң төвүнге чедир экспедиция самолётка олурупкаш четкен. Шапкын агымныг Алаш хемниң чиңге шыныазында колхоз төвү тургустунган. Экспедиция эвээш кижи составтыг: Томскиниң медицина институдунуң ботаника кафедразының әргелекчизи С. Гудошников, студент Федя, орук айтыкчызы Хомушку Сүрүң олар Кара-Хөлден үнгеш, Барыын Саянче углапканнар. Экспедицияга үш мунар аът, 25 хонукта чиир аъш-чем, гербарий бөлеринге әргежок чугула херекселдер чораан.

Орукту орту кирип чорда, климат база бир онзагай өскерлип, черниң янзы-бүрү үнүштерлиг шывыгларын өскерип каанныр. Ынчангаш Барыын Саянның үнүжү, агаар-бойдузу Сибирьниң шинчилекчилериниң кичээнгейин хаара туда берген деп чүве билдингир апарган.

Барыын Саяннап, 1892—1952 чылдарда әртемденнер болгаш аян-чорукчулар П. И. Крылов, В. В. Сапожников, Б. К. Шишкин, Н. М. Марьянов, В. В. Ревердатто, А. В. Куминова, Л. М. Черепнин болгаш оон-даа өскелер әрттип, улуг шинчилел ажылдарын кылганнар.

Барыын Саян—адырланчак, хөй баштарлыг, илчирбеленчек, узун дурттуг тайга, оон узуну 650 километр, калбаа 80—200 километр, Саянның барыын талазының кижи барбаан черлери карацгы оймактар хевээр арткылаан. Бойдустуң чурумалының чараш магалынын чүү дээр, кайгамчык-ла онзагай, чараш. Кадыр каш-палдарның аразында кылагар, ак өңнүг дамды сугжугаштар хөөлбектенип, дагларның породаларын иридип, божаландыр бусталып чыдар.

Халлар аразында кара ногаан өңнүг, чадаң суг үнүштери үнүп турар. Ында арыг үнүжү дег бүрүлерлиг, амдан чок каттар-даа бар. Бо үнүштер ботаниктерге чаңгыс удаа эвес таваржып турар, әмнер кылыр дээш оларны Томскиниң медицина институдунуң әртем-шинчилел черинче чорудуп турар. Бо суг үнүштерин шенеп көөрге, ортаакы нерви системазынга дээш турар болган. Ол ышкаш оон-даа өске кайгамчык солун үнүштерлиг.

Саянның мурнуу талакы бедиктери — Тыва биле Алтай кызыгаарын әртип чоруй, олар соңгу талаже углашкан. Оон бичии хемчигештерни әрткеш, Карагош хемниң шыныазынга кирип келгеш, маңаа Томск университединиң доозукчу геологтарынга ужурашканнар. Геологтарның майгыннарының чанынга майгыннарын хаңкан. Даартазында Карагоштуң шыпшык бажы кайы сен дээш ынаар үнүпкен. Дыштанмышаан чораан, кежээге чедир Карагоштуң бедиинге дыка-ла өрү үнүп келгеннер. Карагоштуң бажы сүүр чалымнарлыг. Дагның шыпшык бажында амыдырал чок, агаары кадыг-дошкун. Ында мөнге менги харларлыг, оон кырыбиле куш белин кончуг ховар ужар.

Аян-чорук сөөлзүреп келген. Оруктуң чамдыызын Пазарым хөлден Кара-Хөлге чедир профессор В. В. Ревердаттонуң экспедициязының 1928 чылда әрткен оруу-биле келгеннер.

Экспедицияның ажылының түңнели ам-даа долузу-биле илереттинип шиитпирлеттинмээн. Ынчалзажок Барыын Саяндан алдынган үнүштерни тускай әртем-шинчилел чери тодаргайлаан.

Чыгдынган материалларны шинчилээри уламчылап турар.

К. САТ,
Томскиниң медицина институдунуң студентизи.

Мыйыс хайындырыкчызы

Даштындан көөрге алдан ажып чоруур хире назылыг, бажының дүктери мөкүр ак апарган, ынчалза-даа бодунуң аваангыр-тудунгуру аажок, хөглүг, чугаа-сооткур ашак кижи чаа эккелген сыын мыйызын кончуг хумагалыг аңдарадүндере туткулап, бир-ле чүвени дилегзинген хевирлиг, ыяк көргүлеп тур оң. Сыын мыйызының чаа үнүп олурар, хоюг, хилиң дег дүктери хүнге артында-ла кылаңнайныр, соруланып турар. Мыйыс кидинлын чаңгыс сыыының мыйызы база үнүп келген. Ам-на чүзү боор ийик, баштайгы мыйысты үреп, кезээн кижи, мыйыс хайындырып билир бир кижи сураглап, тып алгаш, сыыының мыйызын кескеш, аңаа хайындыртып алган. Оон бээр-ле Николай Васильевич боду хайындырып турар апарган. Ол «мергежилди» ооң оглу Яков база-ла караа-биле көрүп, эм үүлду ажаап алырының «чажыдын» билип апканы ол. Яков Николаевич боганы суугуга курган ыяшты чайыладыр ужудуптулар. Тостаңмаже 200 литр сугну базала насос-биле сордуруп кудупкан. Элээн болганда пашта сугнуң кыры буруңнайныр, бусталып келди. Суг кидин-не мыжырадыр хайнып эгелеп чорда, сыын мыйызын олче суп эгелээн.

— Баштай мыйыстың чөвээн сугар чүве болдур ийин— деп, Яков Николаевич тайылырлады.—Чөвээ болу бээрге, фоц соонда баштарын сугар.

не сес адырны кезеп турар хирезинде-ле чоону тудум сыңмас, аар, саламы хөлчек, көөстээлериниң баштары мөчек-мөчек. Буурул баштыг ашак мыйыстың мөндүүр баштарын чылбыйтыр сыйбагылааш, ону дужаары-биле келген аңчыже көргеш, хүлүмзүрүй аарак, өөрүшкүлүг чугаалады:

— Тулган-на мыйыс эккелгеи-дир силер! Бирги сорттуң мыйызы-дыр. Мырыңай чаа өлүрген сыын мыйызы ышкажыл бо. Кончуг үнелиг продукт болгаяан...

Ол болза Яков Николаевич Горбунов-тур. Эм кылыр үнелиг продукт—сыын мыйызын хайындырып, кадырарының мастери ол-дур. Мыйысты кижи-ле болганы хайындырып шыдавас. Ол дээрге эң-не нарын ажыл. Мыйысты секундабиле санап турган хайындырар. Мыйысты хайындырарда, ооң эрги, чаазын тодаргай билип алыры эргежок чугула. Эргижирей берген, тодаргайлаарга, өлүргенден бээр ийи— үш хонук әрткен мыйысты изиг сугга бичии-ле үр суптарга, ханы чара тептер. Мырыңай чаа өлүрген мыйыстың даштында кежи быжыг болганда, изиг сугга белен чарылбас.

Мыйыс хайындырарының мастери Яков Николаевич бодунуң ол ынак ажылын 14 харлыг аныяк оол турган, ажылдап эгелээн. Ол барыкла 35 чылдар дургузунда сыын мыйызы хайындырып келген. Яков Николаевичиниң ада-иезин Бии-Хем районунга чурттап турган. Адазы Николай Васильевич Горбунов бир-ле катап тайгадан мыйгак бызаазы тып эккелгеш, доруктур азырап алган. Демги сыыны туруунга туруп, четчи бергенде, мыйызы үнүп келген. Николай Васильевич баштайгы мыйысты кескеш, боду хайындырарын оралдашкан. Ынчалза-даа мыйыс хайындырарының аргазын билбес болганда, ону хейде-ле үреп каан. Изиг сугга хөлүн әрттир супкан мыйыс, чарылган хан дег, ылбырап, башка-башка барган. Ооң хомудаанын чүү дээр!

— Хайыраан мыйысты хейле үреп кагдым!—деп, адазының хомудап чугаалап турганын Яков Николаевич ам-даа сактып турар. Дараазында чыдунуң келир үедеги мергежилин адазының ажыл-агыйынга ынчаар эгелээн.

Ажыл-ла бүрүзүнге турары ышкаш, чамдык четпестер аңаа база-ла тургулаан. Мыйыс хайындырарының аргазын бүрүнү-биле шиңгээдип алыры ындыг амыр эвес болбайнаан. Чоорту улам-на мергежип, дуржулганы чыып, ном-дептерден әртемниң чаа үүлдерин номчуп чорза-чорза, мастер болу берген.

Бодунуң 35 чылдар иштинде ажыллап келген үезинде Яков Николаевич 3 муң ажыг мыйысты хайындырган. Ооң иштинден чаңгыс-даа мыйыс үрелип, холуттунмаан. Ооң хайындырып, кургаткан мыйыстарының шынары эки деп, эм кылыры-биле хүлээп ап турар фабрика бедин-биле үнелеп турар.

Яков Николаевич бодунуң ажылының дуржулгазын ажыы-биле чугаалап, өске кижилерге дамчыдып турар. Ооң аргазы-биле мыйыс хайындырып өөреген кижилер ам республиканың районнарында мыйыс хүлээп алыр черлерде ажылдап турар. Ооң хайындырган мыйыстары даштыкы чурттарче экспорт-биле үнүп турган...

Яков Николаевич чаа келген мыйысты хүлээп алгаш, бичии-даа саадавайн ажыл-херекче кирипти. Сыстыг-Хемниң аңныыр ажыл-агый чери бо чайын 25 мыйыс хайындыртыр дээш Горбунов-биле керээ чарып алган. Ол мыйыстарны хайындырарынга 12 кубометр ыяш херек. Амдыызында чаңгыс-даа кубометр ыяш чок, а мыйыстарны аңчылар дужаап эгелээн. Яков Николаевич ыяшты боду тыптынар ужургга таваржып турар. Хүлээп алдынган мыйысты чаңгыс шакдаа чыттырар болза үрелир болгай. Ынчангаш Яков Николаевич дүвүреп турар.

— Бодувустуң ыяжывыстан оттулуп тургаш, бо мыйысты дурген хайындырбас болза хоржок-тур—деп, кадайы Евдокия Ивановнага ол чугаалады.—Ыяш чок дээш мыйысты үреп каар эвес бис, Бо мыйыс дээрге күрүнениң хөреңгизидир.

Даштын херим иштинде сери адаанда тускайлап кылган, тостаңма паш тип каан, малчаа мыйыс болза, бир минута суккаш, бир минута серидедир, оон база катап сугар. Бүрүн болгужеге чедир шак ынчаар дараалаштырып келир. Үр апарган мыйыс болза, чүгле 20 секунда суккаш уштуп, 20 секунда соодуп турар. Оон башка чарлы бээр.

Яков Николаевич сыын мыйызы хайындырарынга бодунуң кадайын база өөредип каан. Олар ам ийилээ хайындырып турарлар. Әрткен чылын 25 мыйысты хайындырып, кадырган.

Сыын мыйызы хайындырарынга эргежок чугула үүлдерни Сыстыг-Хемниң аңныыр ажыл-агый чери амга чедир-ле белеткеп бербээни четпес болуп турар. Аңныыр ажыл-агый черинин директору эш Дорофеев ол дугайында сагыш салза чогуур.

А. КУЛАРОВ.

ЧУРУКТА: Е. И. Горбунова мыйысты хайындырары-биле белеткеп тур.

Фото авторнуу.

Дидим парашютчу

Витя Кушнер школачы чылдарында-ла агаар маадырларының дугайында номнар номчуурунга кончуг ынак чораан. «Олар шупту-ла кончуг күштүг дидимнер, чүге дээрге, олар үргүлчү спорт кылып, боттарын дыдыктырып турарлар» деп, улустуң чугаазын бола дыңнаар чораан. Виктор олар-биле бир дөмей болур дээш әртен даң бажында тура халааш, үргүлчү зарядка кылып турган. Ылангыя күш-культура кичээлдери аңаа кончуг сонуургаңчыг.

Чылдар әрткен. Виктор заводка ажылдап эгелээн. Ол үеде заводка парашютчулар бөлүмү ажылдап турган. Виктор ол бөлүмге кичээлдеп эгелээш, удаааанда парашют-биле бодунуң бирги шураашкынын кылган. Кажан халыырының мурнунда бедикти хемчээриниң согунчугажын көөрге 1000 метрни көргүзүп турган. Самолёт сөөлгү дескинигни кылгаш, ээп келгенде, инструктор эжикти ажыдыпкан. Виктор бодунуң черге өөренип алганы, чаңчыккан шимчээшкиннерин катаптагылааш, агаар чалгыынче шимеш дээн. Шураашкын эки әрткен.

Ол уттундурбас хүнден эгелээш, Виктор бодунуң амыдыралын - парашют спортунга берген.

Агаар-десант шериниң хүрээлеңинге шериг албанын әрттиргеш, ыяшты өрттен камгалаарының Красноярск авиабаазазынче шилчээн.

Виктор Кушнер Тывада хөй чылдарның иштинде ажылдап турар. Амгы үеде ол кандыгдаа берге байдалдарның үезинде парашют-биле халый бээр. Ооң удуртулгазы-биле он-он өрттер өөрүтүнгүлээн.

Салдынган сорулгаларны чедип алырынга шудургузу—оон кол шынары. Парашют спортунга чүгле дидим, капшагай чоруктан аңгыда, теория талазы-биле билиглер база негеттинер.

Ынчангаш хостуг үелерин Виктор өөредилгеге болгаш спорт хереэнге чарыгдап турар. Ооң үре-түнелинде Викторнуң дидим парашютчу болур күзели амыдыралга ботканган.

И. НОВИК,
Красноярскиниң авиабаазазының инструктору.

БАЙЛАКТАРНЫ ЧОННУҢ ХОЛУНГА

ДЕЛИ. СЭТА-ның корреспондентизи Матяштың дамчыдып турары болза:

Хуу болгаш даштыкы банкыларны, нефть монополия компанияларын, джут болгаш чигир заводтарын, шахталарны болгаш даштыкы сдыгны национализастаары дээш индий ажылчы чоннарның демиселинин хүнүн профэвилелдериниң Бүгү-индий конгрезиниң кыйгырыын өзүгаар бүгү чуртка май 27-де калбаа-биле демдеглеп эрттирген.

Делиге, Калькуттага, Бомбейге болгаш Индияның өске-даа хоорайларынга митингилер болгаш чыскаалдар чурттуң экономиказының база сан-хөөзүнүң чугула кол адырларын күрүнениң холунга, чоннуң холунга шилчидип бээр деп лозуннуп адаа-биле эрткен.

Бежээ Индияның хөй-хөй чурттакчылары индий найысылалда Неңджаб банкынын бажыңының баарынга чыглып келген. Бо банк Далмиа биле Джей оларның төрел салгаалаларының холунда турар. Ол хөреңгитеннер ажылчы чоннарны негелеп, мөлчүп турганы дээш сойгалаттырган. Анаа чыылган чон чуртта банк хереэн доп-дораан национализастаарын негээн.

Национализацияның хүнү болза амыдырал байдалын экижидер дээш, бөдүүн индейлерниң эктинде салдынган аар үндүрүг үүргезин үзүткаар дээш калбак улус массаларның негелделерин деткээни чуртта демократтыг шимчээшкиниң калбарганының тодаргай илередиишкини болган. Банк хереэнден ап турар аажок хөй кончаалар күрүнеге эвес, а индий болгаш даштыкы монополияларның карманынче төктүп кирип турар. «Нью эйдж» деп журналдың херечилеп турары-биле алырга, чүгле хуу 12 индий банкылар безин 12 миллиард рупий (индий акша) туңнүң капиталды контрольдап турар. Оларның чыл бүрүде алыр орулгазы 150 миллион рупийге чедип турар.

Чуртта нефть үлетпүрүн национализастаар дугайында индий ажылчы чоннарның негелдези база биче эвес чугула. Барыын талакының Шелл, Калтекс, Эссо оларның аажок улуг нефть концерннери Индияның национал экономиказын бодунуң холунда аспактап алганнар. Индияның премьер-министри Неру «Делегей төөгүзүнге үзел-бодал» деп бодунуң номунга ол концерннериниң ажыл-чорудулгазын «нефть империализми» деп айыткан. Бирги беш чыл планын күүседип эгелээн үеден бээр чурт иштинче кирер сөөрткен нефть дээш ол компанияларга Индия даштыкы акша-биле алырга, барык 10 миллиард рупийни төлээн дээрзин «Нью-Эйдж» журнал бижээн. Индий экономистериниң эң бөдүүн санажылгаларын өзүгаар алырга безин, чоокку беш-алды чылдарның дургузунда ол түн беш-алды миллиард рупийге немей өлер апаар.

Нацияның мага-бодундан ханны саргы ышкаш ушта соруп турар даштыкы монополияларның хуваалда чок тергиидээшкинин дурген узуткаар ужурлуг деп, индий ажылчы чоннар быжыы-биле медеглеп турар.

Республикага АГААР-БОЙДУСТУҢ байдалы

Бөгүн республикага шуужуп турар булуттарлыг хүн болур, чамдык черлерге чаъс чаар, Кызылга чаашкын шоолуг эвес. Хат өй-тавыңдан чоорту дыңзыыр. Агаарның температурازы: республикага — 15—20, а Кызылга — 18—20 градус чылыг.

Редакторнуң ораланчызы
Д. О. БЕГЗИ.

КИНОТЕАТРЛАРГА

Июнь 2-де

«НАИЫРАЛ»: «Кичээн, кырган-авай» 9.30, 11.15, «Чырыктың төнчүзү» 1, 2.50, 4.40, 6.30, 8.20, 10 шактарда.

«ВОСТОК»: «Бензоколонканың кадыны» 11.15, 1.15, 3.15, «Екатерина Воронина» 5.15, 7.15, «Экин, Сибирь чери», «Бензоколонканың кадыны» 9.15 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: Мультипликациялар 10, «Ийи өөнүк» 11.15, 1.15, 3.15, «Аас-кежин-биле ужуражылга» 5.15, 7.15, «Төрээн ыры», «Аас-кежин-биле ужуражылга» 9.15 шактарда.

«ЕНИСЕЙ»: «Сапыктыг моортайның чаа ужуралдары» 10.30, 12.30, «Миклуха-Маклай» 2.30, «Петер» 4.30, 6.30, «Лондонда», «Петер» 8.30 шактарда.

ЧАЙГЫ КИНОТЕАТР: «Берге аас-кежин» 11, 1, 3, «Каран көрүүкчү хереэжеи» 5, 7, 9 шактарда.

Июнь 3-те

НАИЫРАЛ»: «12-ги дүне» 10, 12, «Хостуг салгын» (делгем экранныг) 2, «Ажыл-херектиг кижилер» 4, 6, 8, 10 шактарда.

«ВОСТОК»: «Миклуха-Маклай» 1.15, 3.15, «Петер» 5.15, 7.15, 9.15 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Гусар балладазы» 11.15, 1.15, «Чырыктың төнчүзү» 3.15, 5.15, 7.15, 9.15 шактарда.

«ЕНИСЕЙ»: «Ийи өөнүк» 2.30, «Мээң ынакшылым» 4.30, 6.30, 8.30 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу бажың, № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 24,63, редакторнуң ораланчызының болгаш харыысалгалыг дежурныйның 35—24, пропаганда киллизинин 23—54, харыысалгалыг секретарының 23—35, көдээ ажыл-агый киллизинин 25—38, партийжи амыдырал киллизинин 37—13, ишкиги информация киллизинин 20—60, чагаа болгаш совет тургузуг киллистериниң 21—27, үлетпүр болгаш транспорт база культура амыдырал киллистериниң 22—64, бухгалтериянын 31—75, корректорларының 21—47. Солун келбейн барганда 32—75 телефонче долгаар.

ТС — 00611. Чагыг № 130. Культура министерствозунуң типографиязы